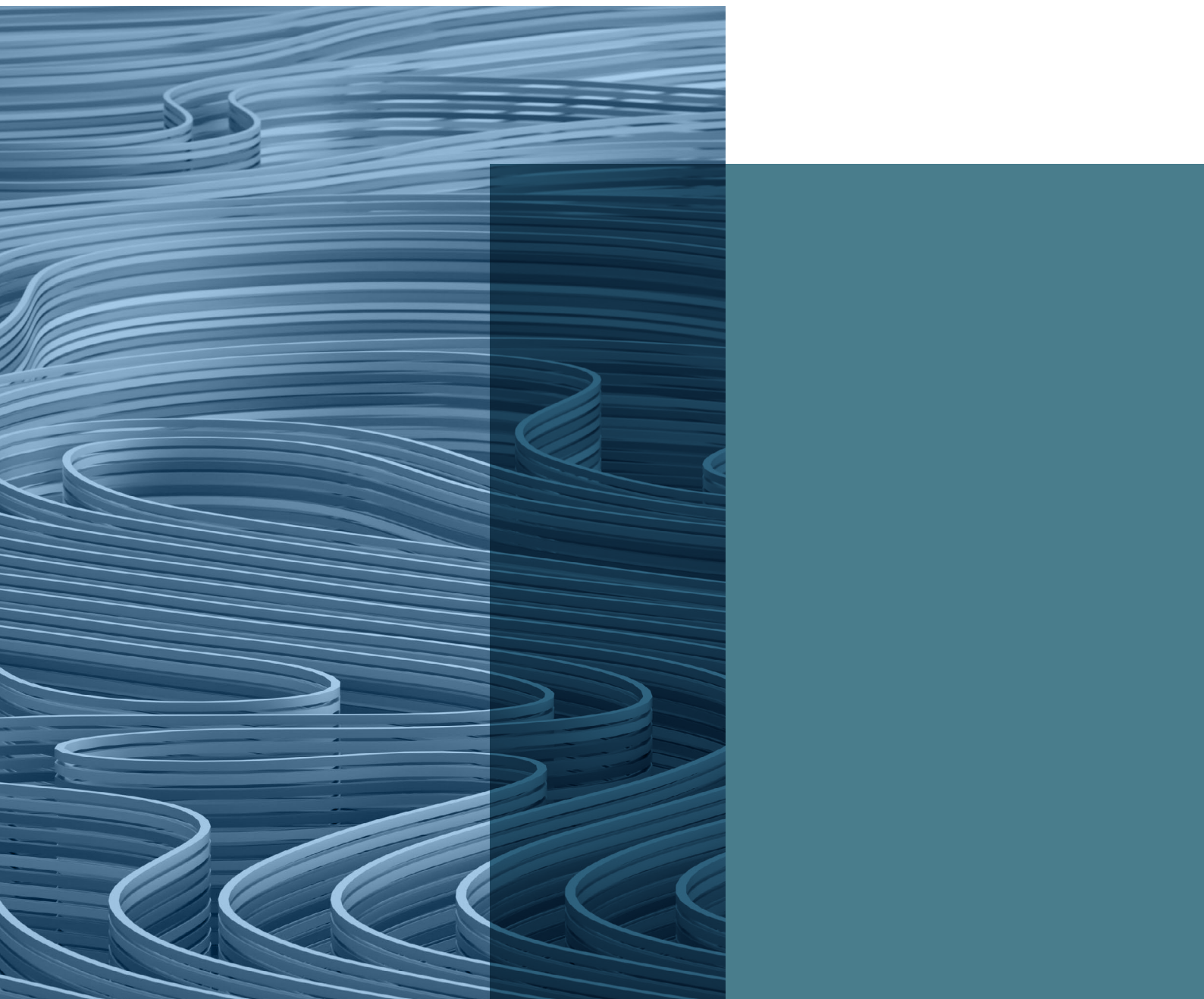

Van Fragmentatie naar Transformatie

MEERLAGIGE BELEIDSMIXEN VOOR DUURZAME,
GEZONDE VOEDSELOMGEVINGEN IN BELGIË

Contactgegevens

Eenheid Voedingssystemen en Voeding, Dienst Gezondheidsinformatie
Directoraat Epidemiologie en Volksgezondheid
Sciensano
Juliette Wytsmanstraat 14 - 1050 Brussel

Sustainable Food Economies Research Group (SFERE), Afdeling Bio-economie
Departement Aard- en Omgevingswetenschappen
KU Leuven
Celestijnenlaan 200E, 3001 Heverlee

Van Fragmentatie naar Transformatie

MEERLAGIGE BELEIDSMIXEN VOOR DUURZAME,
GEZONDE VOEDSELOMGEVINGEN IN BELGIË

Auteurs

Michiel De Bauw	(KU Leuven en Sciensano)
Karel Reybrouck	(UC Louvain en KU Leuven)
Erik Mathijs	(KU Leuven)
Stefanie Vandevijvere	(Sciensano)

Dankwoord

Bijdragen

Bij het opstellen van dit rapport kon uitvoerig teruggevallen worden op de bijdragen van het panel van 51 deskundigen die de evidentiedocumenten hebben geverifieerd, hebben deelgenomen aan de online evaluatie en workshops, en waardevolle feedback hebben gegeven. We zijn ook Laïla Boulbayem dankbaar voor het organiseren van de beleidsworkshops en Suzannah D'Hooghe, Jessie Van Kerckhove, Fanny Padolfi, Hannelore De Schaepmeester, Claire Dénos, Nora Lorenzo en Nicolas Berger voor het modereren van de workshops. We waarderen de tijd en moeite die iedereen in dit proces geïnvesteerd heeft.

Financiering

Deze studie maakte deel uit van het SUSFOODBEL-project (B2/ 223/P3/SUSFOODBEL), gefinancierd door Brain-BELSPO 2.0, het Federaal Wetenschapsbeleid.

Wettelijke noot

© 2025 Sciensano & KU Leuven. Alle rechten voorbehouden. Dit rapport mag worden gedeeld en geciteerd voor niet-commerciële doeleinden met het juiste citaat. Niets uit dit rapport mag worden gereproduceerd, gedistribueerd of gewijzigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sciensano en de KU Leuven.

De publicatie van dit rapport belet de auteurs niet om een academische versie in te dienen bij peer-reviewed tijdschriften. In geval van aanvaarding voor publicatie kan de uitgever van het tijdschrift het auteursrecht op het academische artikel verwerven, terwijl dit rapport de intellectuele eigendom blijft van Sciensano en de KU Leuven.

Aanbevolen citaat

De Bauw, M., Reybrouck, K., Mathijs, E., & Vandevijvere, S. (2025). *Van Fragmentatie naar Transformatie: Meerlagige Beleidsmixen voor Duurzame, Gezonde Voedselomgevingen in België*. Sciensano & KU Leuven.

Ontworpen door

Studio Fiftyfifty

Inhoud

DANKWOORD	4
SAMENVATTING	6
KERNAANBEVELINGEN	7
1. DE NOODZAAK OM VOEDSELOMGEVINGEN AAN TE PAKKEN	8
2. VOEDSELOMGEVINGSBELEID IN BELGIË	9
2.1 Institutionele context	9
2.2 Voedselomgevingen in België	9
3. METHODOLOGISCHE AANPAK	10
3.1 Beleidsindex voor voedselomgevingen (Food-EPI)	10
3.1.1 Afbakening van de bestudeerde beleidsmix	10
3.1.2 Beleidsinventarisatie	11
3.1.3 Evaluatie van de intensiteit van de beleidsmix	11
3.1.4 Beleidsworkshops	11
3.2 Juridische analyse	11
3.3 Zes beleidsinterventiepunten voor transitie	11
3.3.1 Indeling van beleidsinstrumenten en interventiepunten	12
3.3.2 Beoordeling van evenwicht in beleidsmixen	12
4. BEVINDINGEN EN IMPLICATIES	14
4.1 Strategieën en instrumenten	14
4.2 Intensiteit beleidsmix	15
4.3 Zes beleidsinterventiepunten voor duurzaamheidstransities	18
4.4 Juridische analyse van de federale bevoegdheidsverdeling	20
4.5 Aanbevolen acties	20
4.5.1 Federaal	21
4.5.2 Vlaanderen	24
4.5.3 Waals Gewest	25
4.5.4 Brussels Hoofdstedelijk Gewest	26
4.5.5 Franse Gemeenschap (COCOF & CFWB)	27
5. BESLUITENDE REFLECTIES	28
REFERENTIES	30

Samenvatting

Voedingspatronen in België dragen vandaag aanzienlijk bij tot niet-overdraagbare ziekten en zijn belastend voor het milieu en klimaat. Dit onderstreept de dringende nood aan een transitie naar gezondere en duurzamere voedingspatronen, die op hun beurt dan weer een overeenkomstige transitie vereisen van de voedselomgeving. Voedselomgevingen verwijzen naar de fysieke, economische, politieke en sociaal-culturele context waarin mensen voedselkeuzes maken. Verschillende overheden op Europees, nationaal, regionaal en lokaal niveau hebben allerlei bevoegdheden en dus verantwoordelijkheden om voedselomgevingen te verbeteren. De federale structuur in België en de versnippering van het beleid over bevoegdheden, domeinen en bestuursniveaus kunnen leiden tot politieke inertie waardoor gecoördineerde actie vertraagd wordt. Om voedselomgevingen op een coherente en consistente manier aan te pakken, kunnen beleidsmakers baat hebben bij een overzicht en synthese om zo een geïntegreerde aanpak te ontwikkelen.

Dit rapport brengt het bestaande beleid systematisch in kaart, evalueert het en geeft prioritaire aanbevelingen om de beleidsmix voor de voedselomgeving in België meer transformatief te maken. Naast de federale overheid concentreert dit rapport zich op Vlaanderen, Wallonië, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Duitstalige Gemeenschap (DG), de Franstalige Gemeenschap (CFWB), de Franse Gemeenschapscommissie in Brussel (COCOF) en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC). Met de "Food-Environment Policy Index (Food-EPI)" als uitgangspunt werd het beleid voor een gezonde, milieuverantwoorde voedselomgeving uitgebreid in kaart gebracht, gevolgd door een evaluatie door 51 deskundigen uit alle Belgische deelstaten. De huidige beleidsmix werd vervolgens beoordeeld op zijn algemene intensiteit, zijn evenwicht tussen verschillende beleidsinstrumenten, en zijn afstemming op de interventiepunten die nodig zijn voor transitiedynamieken, zoals gedefinieerd door het "Six Policy Intervention Points (6IP)" kader. Om beleidsaanbevelingen te identificeren en te prioriteren werden co-creatieve beleidsworkshops met 48 experts georganiseerd. De daaruit voortvloeiende aanbevelingen werden verder ondersteund door een juridische analyse van de bevoegdheidsverdeling.

De bevindingen leggen een aantal verschillen in beleidsactiviteiten bloot tussen de verschillende bestuursniveaus en beleidsdomeinen. Waar er iets intensievere beleidsactiviteiten werden waargenomen in publieke aanbestedingen en in normbeheer via sensibilisatie en educatie, werden duidelijke leemtes geïdentificeerd in bestemmingswetten en regels rond reclame voor minder duurzame, minder gezonde voeding. Met het integreren van evaluaties op federaal, gewestelijk en gemeenschapsniveau was de beleidsintensiteit het hoogst in Vlaanderen, gevolgd door Duitstalig België, Wallonië en Brussel. Dit zou kunnen wijzen op zowel verschillen in intensiteit als in complementariteit van beleid tussen de geïntegreerde entiteiten. De meeste beleidsinstrumenten waren informatief en waren gericht op de ontwikkeling en opschaling van alternatieve producten, evenals op coördinatie tussen verschillende actoren. Regelgevende en economische instrumenten werden daarentegen opvallend minder ingezet op elk niveau van jurisdictie. Hetzelfde geldt voor beleid dat gericht is op de geleidelijke afbouw van ongezonde, niet-duurzame producten en praktijken, en op het anticiperen op - en beheren van sociaal-economische verstoringen die door transitie veroorzaakt worden.

In totaal werden 158 beleidsaanbevelingen ontwikkeld en geprioriteerd om de voedselomgevingen effectiever aan te pakken. Deze aanbevelingen zijn evenwichtiger verdeeld tussen op informatie gebaseerde -, regelgevende - en economische instrumenten dan de huidige beleidsmix en zijn relatief meer gericht op afbouwmaatregelen. Interessant genoeg vertoonden de aanbevelingen van de verschillende subnationale entiteiten ook een aantal gelijkenissen, wat wijst op het potentieel om meer coherentie te bereiken en een meer verenigde nationale visie op voedselomgevingen te vormen. Deze studie biedt een uitgebreide beoordeling van het Belgische beleidslandschap voor de voedselomgeving. De resultaten leggen de nadruk op cruciale interventiegebieden en benadrukken de nood aan een meer evenwichtige en proactieve beleidsmix om de overgang naar duurzame gezonde voedingspatronen te stimuleren door het verbeteren van de voedingsomgeving.

Kernaanbevelingen

Federaal

- Beperk reclame voor niet-duurzame ongezonde voedingsmiddelen in openbare ruimten en op evenementen
- Oormerk fiscale strategieën voor het bevorderen van duurzame gezonde voedselkeuzes
- Reguleer reclame voor ongezonde, niet-duurzame voedingsmiddelen op sociale media
- Ontwikkel een consumptieprijnsindex voor een duurzame, gezonde voedselkorf als monitoring instrument
- Ontwikkel ambitieuze minimumcriteria voor duurzaamheid en voeding in openbare aanbestedingspraktijken
- Erken toegang tot gezond, duurzaam voedsel als een grondrecht in artikel 23 van de grondwet
- Ontwikkel een overkoepelend strategisch plan over voeding, gezondheid, duurzaamheid en ongelijkheid op nationaal en interfederaal niveau

Vlaanderen

- Voorzie de capaciteit om bestaande strategische beleidskaders uit te voeren
- Ontwikkel voedselgeletterdheid en vaardigheid met labels op verpakkingen voor alle leeftijdsgroepen.
- Ontwikkel een wettelijk kader voor lokale overheden om fysieke voedselomgevingen te reguleren
- Bed initiatieven voor duurzame gezonde voeding in in bredere strategieën voor armoedebestrijding
- Stel een langetermijnvisie op die duidelijke en weloverwogen keuzes voor toekomstig voedselomgevingsbeleid weerspiegelt
- Ontwikkel een toolkit voor steden en gemeenten ter ondersteuning van de uitvoering van een effectief voedselbeleid
- Breng tastbare voordelen van investeringen in preventief voedings- en gezondheidsbeleid op korte termijn in kaart

Waals Gewest

- Steun startende bedrijven en initiatieven die duurzame, gezonde voeding promoten
- Beperk de geconcentreerde vestiging van verkooppunten van ongezond, niet-duurzaam voedsel in de buurt van leefomgevingen zoals scholen.
- Prijsonderhandelingen tussen actoren in de hele toeleveringsketen aanmoedigen ten voordele van gezonde, duurzame voeding, waarbij een eerlijke vergoeding voor de betrokken actoren wordt gewaarborgd
- Versterk infrastructuur en logistieke ondersteuning om de samenhang tussen de schakels in de toeleveringsketen van duurzaam, gezond voedsel te garanderen

Brussels Hoofdstedelijk Gewest

- Beperk subsidies voor industrieën die ongezond en niet-duurzaam voedsel produceren
- Breid de criteria voor het Good Food-label uit met nutritionele standaarden
- Richt een platform op voor uitwisseling over milieu- en gezondheidsbeleid tussen verschillende jurisdicties in Brussel - het BHG-gewest en de gemeenschappen.
- Stel een sociale zekerheidsbudget op voor voedsel met criteria voor gezonde, duurzame producten voor BHG-burgers.

Franse gemeenschappen - COCOF & CFWB

- Scherm onderwijsinstellingen strenger af van commerciële invloeden
- Beperk reclame voor ongezond, niet-duurzaam voedsel bij evenementen en sportclubs
- Zorg voor overzicht en harmonisatie van lopende initiatieven op het gebied van gezonde, duurzame voeding in alle openbare instellingen
- Gratis gezonde, duurzame maaltijden op scholen en kleuterscholen
- Voer meer impact evaluaties van geïmplementeerd beleid uit
- Verleen financiële steun aan lokale autoriteiten om voedselgerelateerde acties te coördineren

Transversale aanbevelingen

- Horizontale coördinatie binnen en tussen jurisdicties verbeteren om een coherent beleid te garanderen
- De verticale coördinatie tussen het federale, regionale en gemeenschapsniveau verbeteren om de complementariteit te optimaliseren
- Verbeter sectoroverschrijdende samenwerking met voedsel als transversaal thema

De noodzaak om voedselomgevingen aan te pakken

Hoge-inkomenslanden plukken vandaag de vruchten van een steeds efficiënter voedselsysteem waarin voeding en dranken meer beschikbaar, betaalbaar en veilig dan ooit zijn. Tegelijkertijd brengen deze verwezenlijkingen nieuwe uitdagingen met zich mee. Het latente en chronische karakter van deze uitdagingen draagt wellicht bij aan de beperkte urgentie in overheidsbeleid, maar kan deze zeker niet rechtvaardigen.

Verontrustend zijn voedingsconsumptiepatronen en met name de overmatige consumptie van dierlijke eiwitten, verzadigde vetten, toegevoegde suikers en ultra-bewerkte voedingsmiddelen enerzijds, en de gebrekkige consumptie van peulvruchten, noten, fruit en groenten anderzijds. Dit wordt weerspiegeld in een toenemende prevalentie van chronische ziekten – waaronder kanker, diabetes, hart- en vaatziekten en aandoeningen van de luchtwegen – evenals in de ernstige ecologische gevolgen – waaronder verlies van biodiversiteit, klimaatverandering, bodemdegradatie en eutrofiëring van waterlopen.^{1 2 3 4}

Aangezien deze trends verankerd zijn in verschillende technologieën, infrastructuren en waardesystemen, vergt het ombuigen ervan een aantal samenhangende transitiedynamieken. Zo zijn er stapsgewijze aanpassingen nodig, zoals het geleidelijk terugdringen van problematische ingrediënten of nutriënten in voedingsmiddelen. Daarnaast zijn ook vervangingen nodig, bijvoorbeeld door overmatig geconsumeerde producten te vervangen door hun duurzame of gezonde alternatieven. Tenslotte, hoewel dit vaak over het hoofd wordt gezien, zijn meer systemische veranderingen nodig die de structuur van het systeem fundamenteel hertekenen.

Het systeem dat onze voedingsconsumptiepatronen beïnvloedt is veelzijdig, en bestaat uit meerdere invloedrijke subsystemen en raakpunten in uiteenlopende contexten. Vandaag de dag is de invloedrijke rol van 'voedselomgevingen' sterk gevestigd.⁵ Volgens de definitie van de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties verwijst *"de voedselomgeving naar de fysieke, economische en sociaal-culturele context waarin mensen voedselkeuzes maken. Het omvat de beschikbaarheid, toegankelijkheid en betaalbaarheid van voedsel, maar ook de soorten voedsel die worden aangeboden, de marketingpraktijken die worden gebruikt en de sociale normen en culturele gebruiken die het eetgedrag beïnvloeden."*

Deze bredere kijk op voedselomgevingen is essentieel om de uitdagingen rond voedselconsumptiepatronen aan te pakken. Tegelijkertijd kan deze brede benadering sleutelactoren, zoals beleidsmakers, ontmoedigen of afleiden van doeltreffende acties. De versnippering van bevoegdheden, beleidsterreinen en bestuursniveaus draagt bovendien ook bij aan politieke inertie in deze problematiek. Dit klonk ook uit eerdere oproepen van de Wereldgezondheidsorganisatie voor meer synthese, benchmarking en monitoring van voedselomgevingsbeleid.^{6 7}

Voedselomgevingsbeleid in België

2.1 Institutionele context

België is een federale staat met twee verschillende subnationale entiteiten, de gewesten en gemeenschappen, die elkaar geografisch overlappen. Dit resulteert in een bovengemiddeld geavanceerde staatsstructuur. Daarom is een beknopt overzicht van de institutionele structuur nodig om de context van dit rapport te schetsen. Sinds België in 1830 een eenheidsstaat werd, heeft het zes staatshervormingen ondergaan (tussen 1970 en 2014), waarbij het geleidelijk bevoegdheden overdroeg van de centrale overheid naar de subnationale entiteiten met hun eigen regering en parlement.

Deze verdeling volgt twee historische breuklijnen. De eerste is economisch en leidde tot de drie Gewesten - Vlaams Gewest, Waals Gewest en Brussels Hoofdstedelijk Gewest - welke bevoegd zijn voor "grondgebonden aangelegenheden" zoals milieu en landbouw. De tweede breuklijn is cultureel en leidde tot de drie Gemeenschappen (Vlaamse Gemeenschap, Franse Gemeenschap en de Duitse Gemeenschap) - welke bevoegd zijn voor "persoonsgebonden aangelegenheden" zoals onderwijs en media.

Sinds 1980 functioneren het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap als één enkele entiteit met één regering en parlement, terwijl de Franse en Duitse Gemeenschappen nog steeds onafhankelijk opereren binnen het Waals Gewest. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden zowel de Franse als de Vlaamse Gemeenschap vertegenwoordigd door afzonderlijke entiteiten¹: de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC). Voor aangelegenheden die niet uitsluitend verband houden met één gemeenschap, is de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC) bevoegd om gezamenlijk beleid uit te voeren dat zowel de Franstalige als de Nederlandstalige gemeenschap aanbelangt.

Afgezien van de subnationale entiteiten blijft de federale staat bevoegd voor verschillende belangrijke aangelegenheden en wordt het gewest- en gemeenschapsniveau hierdoor niet overheerst. Tot slot moet vermeld worden dat ook op Europees en lokaal niveau belangrijke bevoegdheden blijven bestaan.

2.2 Voedselomgevingen in België

Binnen deze genestelde institutionele context worden de wereldwijde trends die we eerder zagen, duidelijk vertaald op Belgisch nationaal niveau, met een populatie waarvan ongeveer 49% overgewicht heeft en 18% aan obesitas leidt.⁸ De kosten voor publieke gezondheidszorg die hiermee gepaard gaan worden geschat tussen €1,85 miljard en €3,3 miljard per jaar.⁹ ¹⁰ De gemiddelde Belgische voedselconsumptiepatronen wijken sterk af van de aanbevolen inname van fruit, groenten, noten en zaden, terwijl de aanbevolen inname van suikerhoudende dranken en verwerkt vlees wordt overschreden.¹¹ Bovendien zijn de verhoudingen tussen dierlijke en plantaardige eiwitten grotendeels uit balans, en is het aandeel van sterk bewerkte voedingsmiddelen in het Belgisch voedingspatroon te hoog, wat allebei in verband gebracht wordt met schadelijke milieueffecten zoals klimaatverandering en landgebruik.¹² Deze trends worden aangedreven door merkbare evoluties in de Belgische voedingsomgeving. De laatste jaren zien we een toename van het aantal voedselwoestijnen en voedselmoerassen.¹³ De nabijheid van fastfoodzaken in de buurt van scholen werd eerder in verband gebracht met de gewichtstatus van kinderen,¹⁴ en ook winkelomgevingen promoten in grote mate vooral ongezonde voedingsproducten.¹⁵ Bovendien zijn de verkooppunten van gezonde voeding ongelijk verdeeld over verschillende sociaaleconomische klassen, waardoor de gezondheidsongelijkheden in stand gehouden worden.¹⁶ Ongeacht de beschikbaarheid, blijft de kost van gezonde voeding een belangrijke barrière voor veel huishoudens in België.¹⁷ In tegenstelling tot de meeste Europese landen, werd in België nog geen systematisch overzicht en evaluatie uitgevoerd van het voedselomgevingsbeleid.¹⁸

¹ Aangezien de COCOM beperkte bevoegdheden heeft op het gebied van voeding en preventieve gezondheidsbevordering, wordt de COCOM in dit verslag verder buiten beschouwing gelaten.

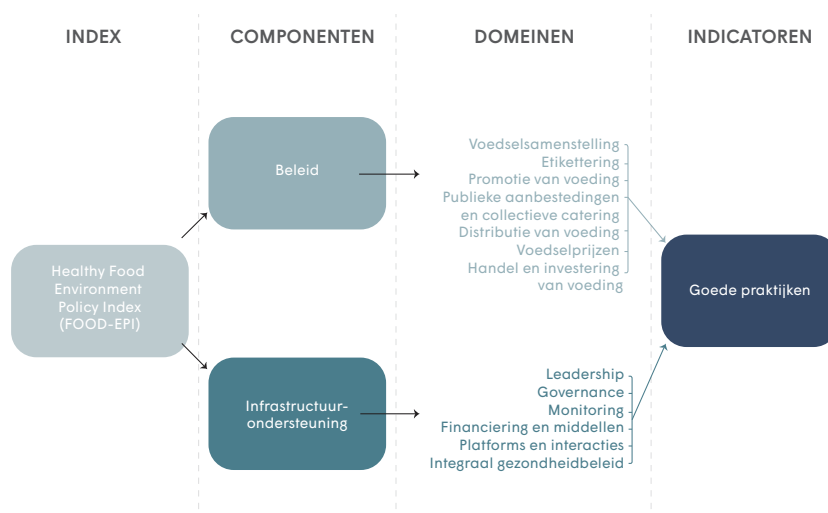
Methodologische aanpak

3.1 Beleidsindex voor voedselomgevingen (Food-EPI)

De Food-EPI is een internationaal gestandaardiseerd instrument en proces, ontwikkeld door het 'International Network of Food and Obesity/NCDs Research, Monitoring and Action Support' (INFORMAS), dat gebruikt wordt door volksgezondheidsdeskundigen op het gebied van voeding en gezondheid om lokale, nationale en Europese overheden te ondersteunen bij het identificeren van hiaten in de implementatie van beste praktijken en het aanbevelen van maatregelen om een gezonde voedingsomgeving te creëren om obesitas en voedingsgerelateerde chronische ziektes te voorkomen.^{18 19 20}

De Food-EPI brengt het beleid voor een gezonde voedselomgeving in kaart aan de hand van 47 indicatoren, gebaseerd op goede praktijken en geclusterd in 13 domeinen, verdeeld over twee componenten: beleid en infrastructuurondersteuning (Figuur 1). Als proces verloopt de Food-EPI gewoonlijk achtereenvolgens via een inventarisatiefase, een evaluatiefase en een aanbevelings- en prioriteringsfase. In inventarisatiefase wordt een uitgebreid evidentiedocument van alle relevante strategieën en beleidsinstrumenten voor elke indicator opgesteld en geverifieerd door relevante overheidsmedewerkers. De inventarisatiefase omvat de hele beleidscyclus, van beleidsontwikkeling tot implementatie en monitoring. In de evaluatiefase wordt dit evidentiedocument vervolgens beoordeeld en geëvalueerd door een panel van deskundigen op de mate van implementatie die voor elke indicator gerapporteerd wordt. De aanbevelingsfase brengt dan hiaten in de implementatie van beste praktijken aan het licht en omvat de ontwikkeling van gerichte aanbevelingen, gevolgd door een prioriteringsoefening. Tot op heden is het Food-EPI wereldwijd geïmplementeerd in meer dan 50 rechtsgebieden, waaronder 11 Europese landen.¹⁸

Dit rapport is voornamelijk gebaseerd op een Food-EPI-toepassing, maar met een bredere lens die ook beleid omvat dat bijdraagt aan de bevordering en creatie van een ecologisch duurzame en gezonde voedselomgeving (Annex 1).

Figuur 1 : Kader van de oorspronkelijke Food-EPI-tool

3.1.1 Afbakening van de bestudeerde beleidsmix

De horizontale afbakening deze studie omvatte al het overheidsbeleid dat rechtstreeks ingrijpt op een gezonde en ecologisch duurzame voedselomgeving (bijv. landbouw, volksgezondheid). De oorspronkelijke Food-EPI-indicatoren werden daarom aangepast aan dit toepassingsgebied (Annex 1). Beleid dat meer stroomopwaarts ingrijpt in de waardeketen (d.w.z. voornamelijk met betrekking tot de productie en verwerking van voedsel) werd echter buiten beschouwing gelaten. De verticale afbakening omvatte de federale, gewestelijke en gemeenschapsoverheden in België. Dit komt neer op acht jurisdicties, waaronder het Federale niveau, Vlaanderen, het Waalse Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

(BHG), de Franstalige Gemeenschap (CFWB), de Duitstalige Gemeenschap (DG), en de Franse en Vlaamse Gemeenschap in Brussel (COCOF en VGC). Lokale, Europese en internationale niveaus vielen buiten de focus van deze studie.

3.1.2 Beleidsinventarisatie

De verzameling informatie over de ontwikkeling en implementatie van beleid voor goede praktijken per gebied omvatte de volgende stappen in iteratie:

1. Identificeren van relevante stakeholders in overheidsorganisaties, departementen en ministeries.
2. Het verzamelen van strategieën en instrumenten uit officiële bronnen.
3. Gedetailleerde evidentierapporten opstellen voor elke overheid.
4. Telefonische of fysieke consultaties met ambtenaren om de opgestelde inventarisaties te verfijnen.
5. Een juridische analyse van bevoegdheidsverdelingen.
6. Het nalezen en verrijken van inventarisatiedocumenten op basis van de consultaties en juridische inzichten.
7. De documenten finaal verifiëren met ambtenaren.
8. Het finaliseren van de inventarisatiedocumenten, georganiseerd per overheid.

Het verzamelen van beleidsinformatie vond plaats tussen mei 2023 en mei 2024 en werd geconsolideerd in een afzonderlijk verslag per gebied (Annex 2).

3.1.3 Evaluatie van de intensiteit van de beleidsmix

In april 2024 werd vervolgens een panel van 51 experts aangeworven die werkzaam zijn bij relevante overheidsdiensten (n = 18), academische eenheden (n = 14) en NGO's & andere maatschappelijke organisaties (n = 19) in alle Belgische gewesten. Het panel bevatte geen vertegenwoordigers van de industrie. Panelleden werden uitgenodigd om het volledige overzicht van het voedselomgevingsbeleid te lezen voor één van de drie gewesten (d.w.z. (1) federaal en Vlaanderen of (2) federaal, BHG, COCOF en VGC of (3) federaal, Waals Gewest, CFWB en DG) en een online vragenlijst in te vullen. Deze vragenlijst omvatte een evaluatie van elk beleidsdomein aan de hand van de indicatoren over de 13 domeinen voor elke entiteit afzonderlijk. Dit gebeurde aan de hand van een 5-punts Likertschaal (1 = geen of zeer zwak beleid, 2 = zwak beleid, 3 = matig beleid, 4 = sterk beleid en 5 = zeer sterk beleid). De gemiddelde scores per indicator werden berekend, evenals de mate van overeenstemming tussen de beoordelende panelleden, op basis van een Gwet AC2. Tot slot werd een geïntegreerde beleidsintensiteit berekend per gebied door middel van verticale integratie, waarbij rekening werd gehouden met bevoegdheidsverdeling.

3.1.4 Beleidsworkshops

Deze laatste stap was bedoeld om haalbare en relevante verbeteringen voor de geïdentificeerde beleidsmix te bedenken. Drie workshops - één per bestuursniveau - werden georganiseerd gedurende drie dagen in Brussel, in september 2024. Een gebalanceerd panel van ambtenaren (n = 18), academici (16) en NGO's & andere maatschappelijke organisaties (n = 13) nam deel aan de discussies. Op basis van deze discussies werd vervolgens een lange lijst van acties opgesteld, waarbij werd uitgegaan van de inventarisatiedocumenten en de online evaluaties. Een geprioriteerde selectie van acties werd vervolgens verkregen door een beoordeling op vlak van relevantie en haalbaarheid. Alleen de geprioriteerde acties zijn in dit rapport opgenomen, maar de volledige lijst is toegevoegd in Annex 4.

3.2 Juridische analyse

Ter ondersteuning van de beleidsinventarisatie en het formuleren van aanbevelingen, gebruikte deze studie een juridisch doctrinaire onderzoeksmethodologie om de verdeling van bevoegdheden tussen de federale overheid en subnationale entiteiten te onderzoeken bij het creëren van duurzame, gezonde voedingsomgevingen door middel van verschillende verordeningen. Er werd een diepgaande analyse uitgevoerd van de Belgische Grondwet, relevante bijzondere wetten en relevante rechtspraak van het Belgische Grondwettelijk Hof en de Raad van State. Het bevat ook rechtsleer om een grondig inzicht te geven in het wettelijke kader dat de voedselregulering regelt. Door deze bronnen samen te vatten, wil het rapport de rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende overheidsniveaus bij het vormgeven van beleid inzake duurzame gezonde voedselomgeving, verduidelijken.

3.3 Zes beleidsinterventiepunten voor transities

Naast de bevordering van de volksgezondheid vormen duurzame, gezonde voedselomgevingen ook een actueel transitievraagstuk. Daarom wordt in dit rapport naast de Food-EPI ook een tweede lens gebruikt die het mogelijk maakt om beleid vanuit een transitieperspectief te bestuderen. Socio-technische transities

worden klassiek geconceptualiseerd aan de hand van verschillende samenstellingen van op elkaar inwerkende dynamieken op drie niveaus: (1) opkomende innovaties -“niches”- (2) bestaande structuren -“regimes”-, en bredere maatschappelijke trends -“landschap”.^{21 22} Het “Six Policy Intervention Points” (6IP) Framework houdt rekening met deze gelaagde visie en biedt een actiegerichte lens voor beleidsmakers.²³ Om Het is belangrijk om aandacht te hebben voor al deze zes interventiepunten, wil men transitie succesvol besturen. Toepassingen van dit kader op landbouw en voedingsbeleid verschenen recent, onder andere op EU- en nationaal niveau.^{24 25 26} Een overzicht, toegepast op transitie in voedselomgevingen, wordt gegeven in Tabel 1 hieronder.

Tabel 1: Zes beleidsinterventiepunten voor duurzaamheidstransities (Bron: Aangepast van Kanger et al., 2020 & EEA 2022)

INTERVENTIEPUNTEN	BESCHRIJVING	VOORBEELDEN
IP1: Stimuleren van niches	De opkomst van alternatieve producten en praktijken stimuleren	O&O-financieringsprogramma's, onderwijs- en opleidingsprogramma's
IP2: Versnellen van niches	De verspreiding van alternatieve producten en praktijken versnellen door opschaling, institutionalisering en replicatie.	Incubators, publieke aanbestedingen, normen en labels, adviesdiensten, belastingvrijstellingen
IP3: Aanpakken van bestaande dominante structuren	Afbouwen van ongezonde, niet-duurzame producten en praktijken.	Belastingen, bestemmingsplannen, reguleren van reclame, ontmantelen van ondersteunende belastingstructuren
IP4: Onwenselijke negatieve gevolgen van transitie aanpakken	Anticiperen op en omgaan met sociaaleconomische verstoringen	Steun voor omscholing, creatieve arbeidsaanpassingsprogramma's, koksopleidingen, compensatieregelingen
IP5: Coördinatie van interacties tussen gevestigde actoren en structuren	Gebruik maken van synergiën tussen gevestigde actoren en de consistentie en samenhang van het beleid optimaliseren	Intersectorale samenwerking, koppeling van gezondheid, milieuduurzaamheid en voedselbeleid, overkoepelende strategieën voor verschillende beleidsterreinen, effectbeoordelingen
IP6: Richting geven op landschapniveau	Verander bredere randvoorwaarden en geef richting aan verandering.	Overkoepelende supranationale strategische kaders (bijv. Europese Green Deal, SDG's,...)

3.3.1 Indeling van beleidsinstrumenten en interventiepunten

Op basis van de opgestelde beleidsinventarisaties (Annex 2), werden concrete beleidsacties geïdentificeerd die ingrijpen op één (of meer) van deze zes interventiepunten. Om deze acties ruwweg in de beleidscyclus te situeren, werd er een onderscheid gemaakt tussen strategische communicatie (agendavorming en beleidsformulering) en ingezette instrumenten (zowel inhoudelijk als procedureel en zowel in ontwikkeling als al geïmplementeerd). Binnen de ingezette instrumenten werd vervolgens een onderscheid gemaakt tussen economische, regelgevende of informatieve instrumenten. Tot slot werden de meest prominente interventiepunten voor transitie toegewezen aan elke individuele actie. Deze classificatie volgde een triangulatie-aanpak met drie onafhankelijke codeurs. In geval van onenigheid werd uiteindelijk de uitkomst die door twee van de drie codeurs bekomen werd, gekozen.

3.3.2 Beoordeling van evenwicht in beleidsmixen

Een laatste stap in de analyse was de berekening van een maatstaf voor evenwicht in instrumenttypes en in interventiepunten van de beleidsmix.²⁷ Naar analogie met eerdere toepassingen werd een Gini-Simpson Index berekend, met waarden tussen 0 - 1. Hoe dichter de waarde van deze index bij 1 ligt, hoe sterker het evenwicht in instrumenten of interventiepunten in de beleidsmix. Een evenwichtiger mix van instrumenten wordt over het algemeen als effectiever beschouwd om vooropgestelde beleidsdoelen te bereiken.²⁸ Met betrekking tot de interventiepunten wordt hier eenvoudigweg gesteld dat alle interventiepunten noodzakelijk zijn in alle transitieprocessen, vandaar ook de focus op een evenwichtige verdeling in interventiepunten.

Tabel 2: Overzicht strategieën en aantal gebruikte instrumenten per entiteit

	FEDERAAL	VLAANDEREN	WALLONIË	BHG	CFWB	COCOF	VGC	DG
Strategieën	Federaal Plan Voeding & Gezondheid, 2016 - 2020 Nationale Biodiversiteitsstrategie, 2013 - 2020 Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling, 2021 - 2024 Federale langetermijnvisie voor duurzame ontwikkeling, 2013 Federaal Plan Armoedebestrijding, 2022 - 2027 Regeringsovereenkomst 2020 - 2024	Vlaamse Voedselstrategie (Go4Food), 2023-2030 Vlaamse Eiwitstrategie, 2021-2030 Strategisch Plan: "De Vlaaming leeft gezonder in 2025", 2016-2025 Vlaams Actieplan Armoedebestrijding, 2020-2024 Herstelplan "Vlaamse Veerkracht", 2021 Regeringsovereenkomst & beleidsnota's, 2020-2024	Referentiekader "Vers un système alimentaire durable en Wallonie", 2018 Strategie "Manger De-main", 2018 Actieplan "Food Wallonia", 2022 Plan voor preventie en gezondheidsbevordering in Wallonië 2030 (WAPPS 2030) Waals Gezondheidsbevorderingsprogramma, 2023-2027 Waals Voedings-, Gezondheids- en Welzijnsplan voor Senioren (PWNS-be_A) Waals Plan voor de Bestrijding van de Armoede (PlanSoP), 2019-2024 Waals herstelplan (PRW), 2021-2024	Strategie Good Food 2 (2022 - 2030) Regionaal innovatieplan (2021 - 2027) GSET-strategie Good Move-strategie 2020-2030 Hulpbronnen en afvalbeheerplan (2018) Regionale beleidsverklaring (GBV) 2019 - 2024	/	Geïntegreerd welzijns- en gezondheidsplan (GWGP/PSSI) Gezondheidsbevorderingsplan, 2023-2028	Meerjarenplan 2022-2025	Concept voor Gezondheidsbevordering in de Duitstalige Gemeenschap (2017) Regeringsbesluit tot vaststelling van de belangrijkste gebieden van gezondheidsbevordering voor de jaren 2020 en 2024
Aantal instrumenten	31	61	38	14	12	10	15	18

Bevindingen en implicaties

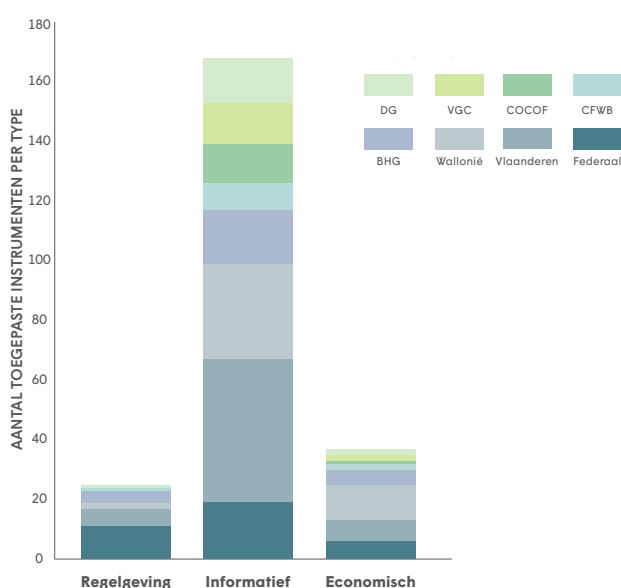
4.1 Strategieën en instrumenten

In totaal werden 31 overkoepelende strategieën en 200 instrumenten opgenomen in de beleidsinventarisatie (Tabel 2). Zoals weergegeven in Figuur 2, waren de meeste van deze waargenomen instrumenten informatief (n=168), terwijl de minderheid regelgevend (n = 25) en economisch (n = 37) was. Het aantal op informatie gebaseerde instrumenten lag meer dan vier keer hoger dan het aantal economische instrumenten en bijna zeven keer hoger dan het aantal regelgevende instrumenten. De resulterende beleidsmix kan dan ook als relatief onevenwichtig worden beschouwd met een waarde van 0,43.

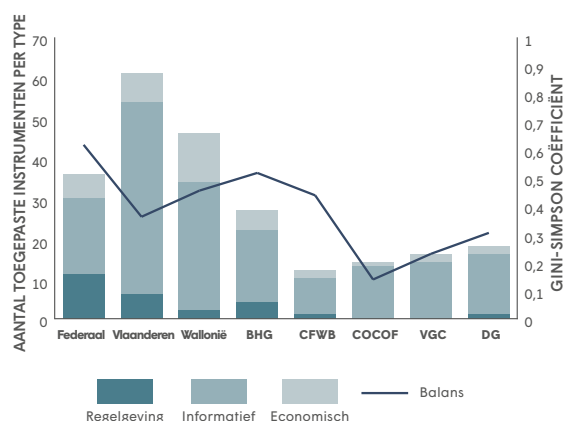
Bij een vergelijking van de verschillende overheidsentiteiten (Figuur 3) heeft de federale overheid het grootste aandeel regelgevende instrumenten geïmplementeerd (31%), gevolgd door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (15%), Vlaanderen (10%), CFWB (8%), DG (6%) en Wallonië (4%). Er werden geen regelgevende instrumenten waargenomen voor de COCOF en VGC, maar dit is wellicht vooral een weerspiegeling van de institutionele configuratie, aangezien de decretale bevoegdheden voor deze entiteiten beperkt zijn. In overeenstemming hiermee werd het hoogste aandeel informatieve instrumenten waargenomen bij de COCOF (93%), gevolgd door de VGC (88%), de DG (83%), Vlaanderen (78%), de CFWB (75%), Wallonië (69%), het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (67%) en de federale overheid (53%) met het laagste aandeel. Met betrekking tot economische instrumenten werd het hoogste aandeel waargenomen voor Wallonië (26%), gevolgd door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (19%), CFWB (17%), federaal (17%), VGC (13%), Vlaanderen (12%), DG (11%) en de COCOF (7%).

In termen van evenwicht in instrumenttype was de federale beleidsmix het meest in evenwicht (0,6), terwijl de COCOF-mix het minst in evenwicht was (0,1). Belangrijk om op te merken is dat het evenwicht in instrumenttype niet noodzakelijkerwijs gecorreleerd was met het aantal gebruikte instrumenten. De beleidsmix van de CFWB met slechts 12 instrumenten was bijvoorbeeld evenwichtiger (0,44) dan de Vlaamse mix met 61 gebruikte instrumenten (0,36).

Ter ondersteuning van deze resultaten moet worden benadrukt dat de dominantie van informatieve instrumenten niet in overeenstemming is met de wetenschappelijke consensus dat een evenwichtiger mix van soorten instrumenten nodig is voor een effectieve versnelling van de transitie in voedselomgevingen.⁵ In lijn hiermee is een pleidooi voor de implementatie van meer regelgevende en economische instrumenten natuurlijk niet nieuw²⁹ maar het wordt wel versterkt door deze resultaten.

Figuur 2: Instrumenten toegepast per type

Figuur 3: Verdeling van ingezette instrumenten per type en per entiteit. Een maatstaf voor het evenwicht tussen deze drie typen wordt berekend als Gini-Simpson coëfficiënt

4.2 Intensiteit beleidsmix

Voor elke overheidsentiteit en indicator worden de gemiddelde scores voor beleidsintensiteit weergegeven in Tabel 3. Evaluaties van indicatoren die werden doorgevoerd voor jurisdicties zonder relevante bevoegdheid werden nadien verwijderd, op basis van de juridische analyse, en worden daarom gerapporteerd als lege cellen. De Gwet's AC2-waarden voor de verschillende overheden wijzen over het algemeen op een goede mate van overeenstemming tussen de beoordelende deskundigen. Bijna perfecte overeenstemming werd waargenomen voor de CFWB (0,94; 95% BI = 0,92 - 0,96), de VGC (0,94; 95% CI = 0,92 - 0,96) en Ostbelgien (0,93; 95% BI = 0,91 - 0,95). Aanzienlijke overeenstemming werd waargenomen voor Wallonië (0,84; 95% BI = 0,80 - 0,88) en de Federale staat (0,80; 95% BI = 0,68 - 0,92). Matige niveaus van overeenkomst werden waargenomen voor Vlaanderen (0,72; 95% BI = 0,60 - 0,84), COCOF (0,71; 95% BI = 0,59 - 0,83) en BHG (0,67; 95% BI = 0,43 - 0,91).

Het beleid inzake **herformulering van producten en etikettering op de verpakkingen**, beide voornamelijk federale bevoegdheden, werd beoordeeld als zwak tot matig. De federale overheid stelde verschillende koninklijke besluiten en convenanten op met betrekking tot normen voor de samenstelling van voedingsmiddelen. Daarnaast werd de onderschrijving van Nutri-Score als front-of-pack label geformaliseerd in een koninklijk besluit in 2019. Soortgelijke beleidsmaatregelen maar dan op maaltijdniveau, zoals herformulering van maaltijden of etikettering van menu's, werden darentegen over het algemeen als zeer zwak tot niet-bestaand beoordeeld. Een uitzondering hierop was het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met een iets positievere beoordeling (zwak tot matig). De Brusselse overheid stelde de "Good Food Criteria" op, waaraan restaurants kunnen voldoen om officiële erkenning te krijgen via het "Good Food Resto Label".

Beleid inzake **voedselpromotie, -reclame, -bewustzijn en -educatie** raakt aan competenties op de drie bestuursniveaus. Beleid dat reclame voor niet-duurzame, ongezonde voeding beperkt, werd voor alle overheden in alle settings en media (omroepmedia, openbare ruimten, sociale media,...) als zeer zwak tot zwak beoordeeld. Dit staat in schril contrast met het beleid inzake actief normbeheer door middel van educatie en bewustmakingscampagnes, dat over het algemeen als zwak tot matig wordt beoordeeld, en zelfs als matig tot sterk voor Vlaanderen. De beleidsinventarisatie illustreert dit aan de hand van de Vlaamse Voedseldriehoek, die gezondheid en milieuduurzaamheid integreert, samen met de informatiecampagnes die erop voortbouwen.

Wat **institutionele catering en publieke aanbestedingen** betreft, werd het overheidsbeleid over het algemeen aanzienlijk positiever beoordeeld. Vlaanderen en Wallonië presteerden in dit opzicht het best, met vier indicatoren die beoordeeld werden als matig tot sterk beleid, en een iets sterkere score voor Vlaanderen. In beide regio's werd het beleid met betrekking tot voedselvoorziening in scholen als sterk beoordeeld. Dit onderstreept de kracht van de acties die in Wallonië werden ondernomen in het licht van de "Green Deal Cantines Durables" en het bijbehorende label in collectieve cateringomgevingen. In Vlaanderen omvatten opmerkelijke voorbeelden een engagementsverklaring voor dranken en snacks in scholen, een charter voor gezonde, evenwichtige en duurzame schoolmaaltijden, evenals verschillende maaltijdrichtlijnen die ontwikkeld werden voor catering in andere openbare instellingen. Tot slot belicht het rapport ook de CFWB en haar decreet van 2023 over de financiering van gratis, gezonde en duurzame schoolmaaltijden.

Beleid met betrekking tot **bestemmingsplannen en regelgeving in winkels** werd over het algemeen als zeer zwak beoordeeld. Een opmerkelijke uitzondering is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waar drie indicatoren als zwak tot matig werden beoordeeld. Door middel van de Good Food 2-strategie en het Good Food Resto Label richt het BHG zich sterk op het bevorderen van duurzame voedselketens, het ondersteunen en begeleiden van ondernemers die zich aan deze visie houden en het tegelijkertijd beperken van (financiële) steun voor voedselactoren die zich niet aan deze principes houden.

Het fiscale beleid dat onder de bevoegdheid van de federale overheid valt, werd beoordeeld als zeer zwak tot zwak. In 2015 werd een accijns van €0,03 per liter ingevoerd op frisdranken, wat over het algemeen als een ontoereikende maatregel wordt beschouwd. Bovendien is het btw-stelsel niet afgestemd op het promoten van gezondere opties, zoals fruit en groenten. **Met betrekking tot subsidies ter ondersteuning van markten voor duurzame, gezonde voeding**, werd een gematigd beleid waargenomen bij de drie regionale overheden (Vlaanderen, Wallonië en Brussel). In deze context is het Vlaamse Relanceplan ter ondersteuning van de uitvoering van de Eiwitstrategie het vermelden waard, evenals het "VLIF", dat duurzame investeringen in de land- en tuinbouw stimuleert. Het Waalse herstelplan heeft ook de productie van lokaal en duurzaam voedsel financieel ondersteund. De meeste van deze steunacties zijn echter gericht op de productie en niet rechtstreeks op de consumptie.

Tabel 3: Uitgesplitste intensiteit van de beleidsmix per indicator en entiteit

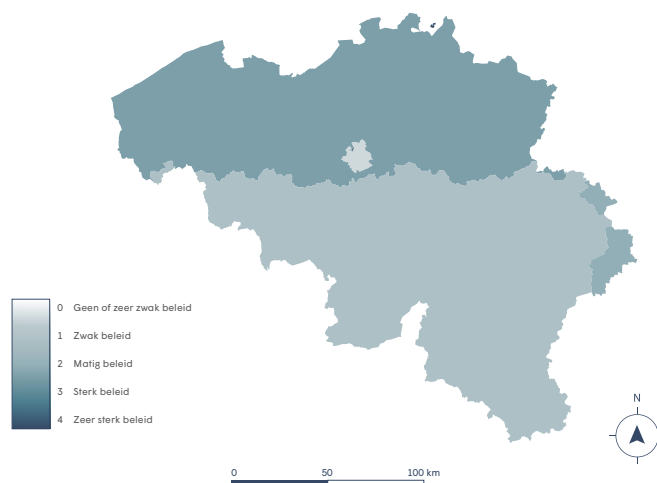

Zichtbare politieke steun om de voedingsomgeving te verbeteren tijdens de administratieve periode 2020 - 2024 werd over het algemeen als matig beoordeeld, met uitzondering van zwakke beoordelingen voor de Brusselse instellingen (BHG, COCOF, VGC). Verder werden **de doelstellingen om voedingsinname op bevolkingsniveau te verbeteren** als matig beoordeeld voor Vlaanderen, Wallonië, DG en Federaal. We verwijzen naar de uitgebreide Vlaamse gezondheidsdoelstellingen die zijn uiteengezet in het strategisch plan “De Vlaming leeft gezonder in 2025”. Ook opmerkelijk zijn de doelstellingen van de DG, die via hun decreet van januari 2020 onder andere de vermindering van rood en verwerkt vlees als een belangrijk aandachtspunt voor gezondheidsbevordering identificeerden. Meetbare doelstellingen werden echter alleen in Vlaanderen en Brussel waargenomen. De Vlaamse Green Deal “Eiwitshift op ons bord” streeft naar een shift in eiwitinname naar een samenstelling van 40% dierlijk en 60% plantaardig. Ook de Brusselse Good Food 2 Strategie streeft ernaar dat tegen 2030 50% van de bevolking flexitariër is en wekelijks alternatieve eiwitten zoals peulvruchten consumeert. Met betrekking tot **op wetenschap gebaseerde voedingsrichtlijnen** werd de Vlaamse Voedingsdriehoek als matig tot sterk beoordeeld en zou deze, op basis van hun zwakkere beoordelingen, als inspiratie kunnen dienen voor de andere entiteiten. Tot slot ontwikkelden zowel de Waalse als de Vlaamse overheid **strategieën en plannen** die als matig tot sterk worden beschouwd. Hiertoe behoren prominente strategieën in Wallonië zoals “Food Wallonia”, “Manger Demain” en het Waalse Plan voor Preventie en Gezondheidspromotie (WAPPS 2030). In Vlaanderen moeten de uitgebreide en departementoverschrijdende Go4Food-strategie en de bijbehorende Eiwitstrategie genoemd worden. De zwakke scores op deze punten voor de federale overheid en alle andere gefedereerde entiteiten geven aan dat er ruimte is voor verbetering.

Er werd een relatief groot aantal **monitoringactiviteiten** geïdentificeerd, zoals blijkt uit de vele “matige” evaluaties, vooral voor Wallonië, Vlaanderen en DG. Wat het **monitoren van de voedingstoestand en -consumptie** betreft, zijn er duidelijke inspanningen zichtbaar van alle overheden. De CFWB en DG presteren bijzonder goed op dit gebied (matig tot sterk). De DG cofinanciert bijvoorbeeld vier verschillende recurrente studies over dit onderwerp die zich richten op kinderen en schoolkinderen (Jugendbericht, HBSC) en op de algemene bevolking (Euregionale Gezondheidsatlas, Voedselconsumptiepeiling). De Waalse overheid kreeg de beoordeling “matig tot sterk” voor haar beleid inzake **het monitoren van de vermindering van ongelijkheid**, inclusief de effectieve monitoring door middel van het Waalse Plan voor de Bestrijding van Armoede en de strategie Food Wallonia, die het verzamelen van gegevens over voedselhulp ondersteunt. Belangrijke instellingen zoals OCWA, SPPIS en IWEPS evalueren regelmatig het recht op voedsel en sturen overheidsacties aan, waardoor kwetsbare bevolkingsgroepen gerichte steun krijgen en de besluitvorming in voedselhulpprogramma’s wordt verbeterd. In het algemeen werd ook vastgesteld dat er nog veel ruimte is voor verbetering op het gebied van monitoring, met name wat betreft structurele en periodieke **monitoring van de voedselomgeving, sociale normen en de evaluatie van het voedselbeleid**.

Over het algemeen werden de beschreven **coördinatie en platformen** voor de federale en regionale niveaus als matig beoordeeld. In termen van transversale coördinatie binnen dezelfde overheden presteren Vlaanderen en Wallonië relatief goed. Er is echter een opmerkelijk verschil met de gemeenschapsoverheden, die in dit opzicht eerder zwak werden beoordeeld. Daarom kan het raadzaam zijn om zowel de horizontale als de verticale coördinatie in deze context te versterken, zoals ook zal blijken uit de aanbevelingen in sectie 4.5.

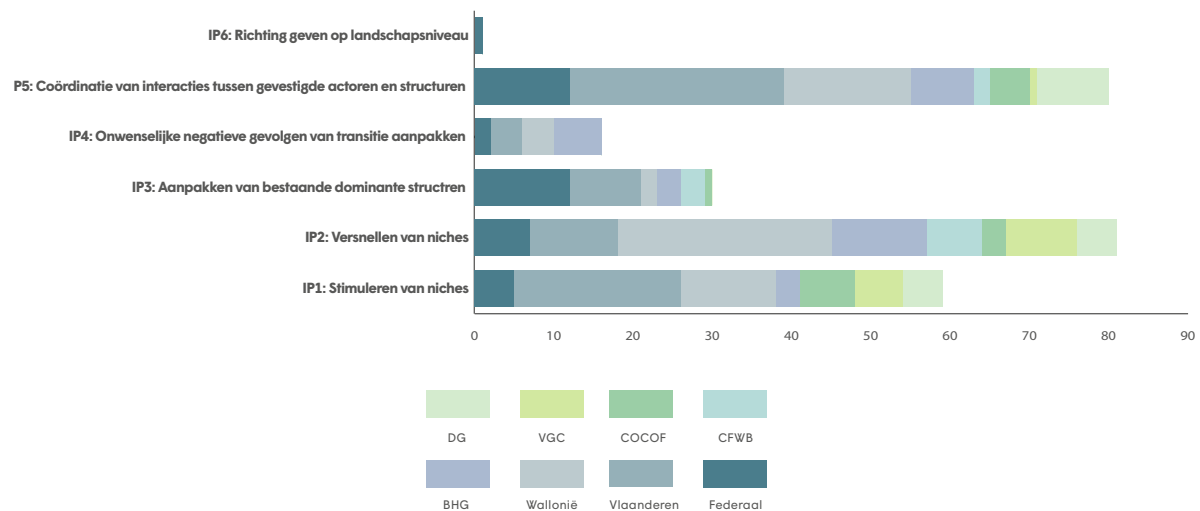
Tot slot bekijken we ook de geïntegreerde beleidsintensiteiten per geografische regio (Fig. 4). Bij deze integratie werden de evaluaties van de federale, gewestelijke en gemeenschapsniveaus gecombineerd, rekening houdend met de verdeling van de bevoegdheden. De hoogste beleidsmixintensiteit werd waargenomen in Vlaanderen, gevolgd door Duitstalig België, Wallonië en Brussel. Er moet echter worden opgemerkt dat de waargenomen verschillen niet noodzakelijk betere prestaties van afzonderlijke entiteiten weerspiegelen, maar ook verschillen in complementariteit tussen het federale, regionale en gemeenschapsniveau kunnen weerspiegelen. Deze nuance is belangrijk bij de interpretatie van Figuur 4.

Figuur4: Geaggregeerde intensiteit van de beleidsmix

4.3 Zes beleidsinterventiepunten voor duurzaamheidstransities

Zoals te zien is in Figuur 5, zijn de interventiepunten waarop het vaakst wordt ingezet nichestimulering (IP1), nicheversnelling (IP2) en multi-actorcoördinatie (IP5). Interventiepunten waarop duidelijk minder wordt ingezet zijn het aanpakken van bestaande dominante structuren (IP3) en het anticiperen op en aanpakken van onwenselijke negatieve gevolgen van de transitie (IP4). De afwezigheid van acties op landschapsniveau is ook zichtbaar (IP6), maar zal niet verder besproken worden, aangezien landschapsveranderingen zich voornamelijk afspelen op supranationaal niveau. De activiteiten van de Belgische onderhandelaren op dit niveau vielen buiten het bestek van deze studie. Binnen deze verdeling van interventiepunten die de geïntegreerde beleidsmix vormen, kon er enige variatie in termen van evenwicht worden waargenomen tussen de gefedereerde entiteiten. Net zoals bij de verdeling van de instrumenten, was ook de beleidsmix van de federale staat het meest evenwichtig in termen van interventiepunten (0,78), op de voet gevolgd door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (0,77), Vlaanderen (0,74), COCOF (0,72), Wallonië (0,70), DG (0,67), CFWB (0,62) en VGC (0,575). Het aantal acties was opnieuw niet gecorreleerd met evenwichtsniveaus.

Figuur 5: Geaggregeerd aantal acties per IP

Ten eerste zoomen we in op **nichestimulerende activiteiten** (IP1), d.w.z. het stimuleren van de ontwikkeling van diverse alternatieven. Deze acties zijn gericht op het stimuleren van de ontwikkeling van duurzame, gezonde voedselproducten met de functionele en sensorische eigenschappen die nodig zijn om concurrerend te zijn wat betreft aantrekkelijkheid. Naast het creëren van experimentele ruimtes voor duurzame, gezonde voeding, is dit IP ook gericht op het overbrengen van kennis en vaardigheden van consumenten om reeds bestaande alternatieven ("oudere niches") te adopteren, zoals peulvruchten, fruit en groenten. In absolute termen wordt nichestimulering het meest aangepakt in Vlaanderen (Fig. 5). Enkele illustratieve voorbeelden zijn subsidies voor projecten over de ontwikkeling van nieuwe eiwitten en voor organisaties die workshops aanbieden aan scholen over educatie aan kinderen met betrekking tot voedselduurzaamheid. Relatief gezien neemt nichestimulering het grootste deel van de activiteiten van de COCOF in beslag (44%). Dit wordt geïllustreerd door hun financiering van organisaties die werken aan diabetespreventie door middel van gezonde voedselvaardigheden of organisaties die workshops aanbieden over gezond en duurzaam koken in kwetsbare wijken.

Ten tweede bespreken we de prominente hoeveelheid **nicheversnellende activiteiten** (IP2). Het hoofddoel van dit interventiepunt is het opschalen en institutionaliseren van duurzame, gezonde producten en praktijken. Daarom is het ook interessant om te benadrukken dat er nu meer acties gericht zijn op het versnellen dan op het stimuleren van niches. In absolute (27) en relatieve (44%) termen vertoonde Wallonië met name een hoog aantal nicheversnellingsactiviteiten. Illustratieve inspanningen zijn onder andere de ontwikkeling van een regelgevend kader voor duurzame voeding bij openbare aanbestedingen, als onderdeel van de Food Wallonia-strategie, de invoering van het Green Deal Cantine Durable Label, en het verstrekken van gratis fruit, groenten en gezonde snacks in scholen via verschillende financieringsregelingen. Relatief gezien heeft nicheversnelling het grootste aandeel in de activiteiten van de CFWB (58%). Ter illustratie noemen we de financiële steun die de CFWB geeft aan organisaties die gezondheidsbevorderaars helpen bij het indienen van aanvragen voor gratis advertentieruimte, of bij het opstellen van openbare aanbestedingscontracten voor gezonde en duurzame maaltijden in gemeenschapsumgevingen voor kinderen.

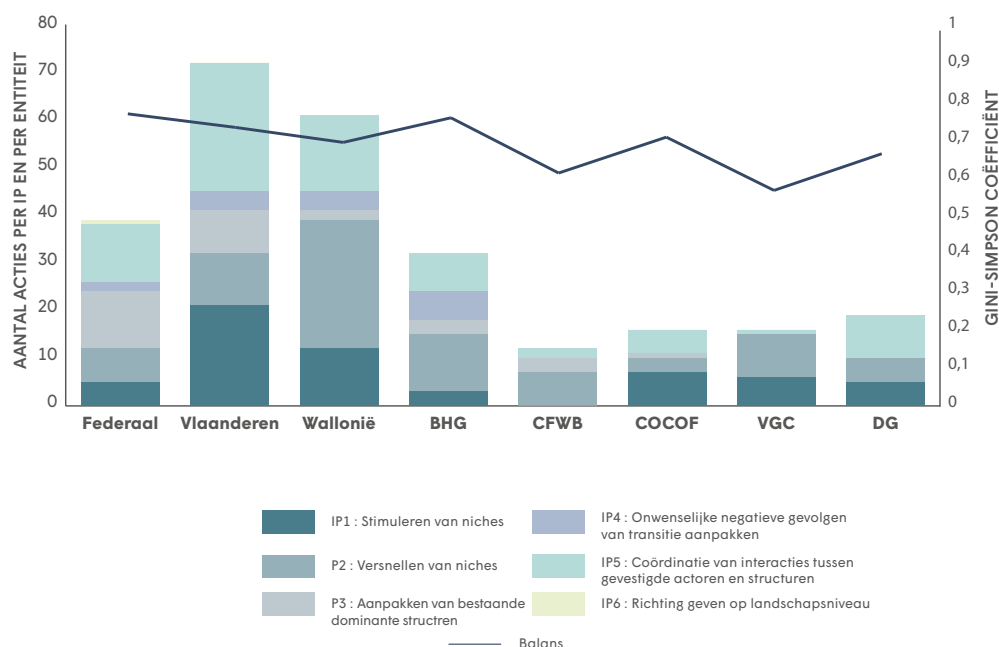
Activiteiten die gericht zijn op IP1 & IP2 - samen beschouwd als **'invoerend beleid'** - vormen duidelijk de meerderheid van de waargenomen beleidsactiviteiten. Met een nog sterkere focus op versnellingsactiviteiten in vergelijking met stimulering, kan men stellen dat de transitie van voedselomgevingen in België zijn 'versnellingsfase' bereikt heeft. In deze fase wordt het cruciaal om ook een actief afbouwbeleid te voeren

- waarbij dominante structuren die niet-duurzame, ongezonde voedselomgevingen in stand houden, aangepakt worden - om zo echte versnelling mogelijk te maken.

Beleed dat erop gericht is om ongezonde en niet-duurzame voedingsproducten en -praktijken minder dominant te maken - **afbouwbeleid** (IP3) - wordt echter veel minder toegepast in de huidige beleidsmix. Vergeleken met andere entiteiten is de federale overheid het meest actief geweest op dit interventiepunt, zowel in absolute (12 instrumenten) als relatieve termen (31%), hoewel dit nog steeds zeer beperkt is op zich. Illustratieve voorbeelden zijn het niet toekennen van federale subsidies voor het promoten van niet-duurzaam, ongezond voedsel en de deontologische richtlijnen van de Hoge Gezondheidsraad, die het beleidsadviesproces vrijwaren van commerciële invloed. Let op het consequente gebruik van “afbouw”-beleid in plaats van “uitfasering”-beleid in dit rapport. Overgangen in voedselomgevingen (en bij uitbreiding voedselsystemen) zijn veelzijdig, geleidelijk en worden met name gekenmerkt door een blijvende coëxistentie van zowel (on)gezonde als (on)duurzame producten en praktijken (“herconfiguratie”).²² Dit betekent niet dat het afbouwbeleid moet worden genegeerd - integendeel - het wordt over het algemeen beschouwd als een sleutel interventiepunt om transitieprocessen in voedselsystemen mogelijk te maken.^{22 23} Daarom wordt het systematisch opnemen van een groter aandeel van deze activiteiten in toekomstige beleidsmixen sterk aanbevolen.

Bovendien vereist het uitrollen van afbouwbeleid als onderdeel van een rechtvaardige transitie sterk dat **er geanticipeerd wordt op mogelijke sociaaleconomische verstoringen en dat deze actief beheerd worden (IP4).**^{25 30} Activiteiten die dit interventiepunt in de huidige beleidsmix aanpakken, zijn nog beperkter. Illustratieve voorbeelden uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn het aanbieden van programma's om ambtenaren te ondersteunen bij de naleving van de vereisten inzake duurzame overheidsopdrachten (Circulaire 05/0/2009), of opleidingsprogramma's om traiteurs in collectieve catering te ondersteunen in hun transitie naar duurzame praktijken (Good Food 2). Naast omscholingen zijn wellicht ook meer structurele maatregelen nodig als buffer tussen de huidige situatie en de totstandkoming van overtuigende alternatieven, zoals de compensatie van financiële verliezen en potentiële werkloosheid.

Tot slot, wordt de sterke aanwezigheid van **multi-actor coördinatie (IP5)** duidelijk weerspiegeld in alle entiteiten. Er wordt bijvoorbeeld een sterke sector- en departementsoverschrijdende samenwerking waargenomen tussen de Vlaamse departementen (“Voedselwerven”, “Voedselcoalitie”, “Voedseldeals”, enz.), evenals in de federale taskforces en het “Ketenoverleg” en in het RAWAD-netwerk in Wallonië. Dit is gunstig om complementariteit tussen actoren te verzekeren en om veranderingen in één domein gemakkelijk te laten overlopen naar andere domeinen.^{23 31} De uitvoerige monitoring- en evaluatieactiviteiten vergemakkelijken deze afstemming van beleidsactiviteiten, evenals de input-outputrelaties tussen actoren. Tot slot, waar Vlaanderen, Wallonië en Brussel sterk ontwikkelde strategieën hebben, is er ook op federaal vlak een dringende behoefte, zoals eerder vermeld.

Figuur 6: IP-verdeling per entiteit

4.4 Juridische analyse van de bevoegdheidsverdeling

De juridische analyse heeft duidelijk gemaakt dat zowel de federale overheid als de subnationale entiteiten (de Gewesten en Gemeenschappen) over relevante bevoegdheden beschikken om acties ter bevordering en creatie van een duurzame, gezonde voedingsomgeving uit te voeren. Een uitgebreid overzicht van deze bevoegdheden kan in Annex 3 geraadpleegd worden, waar de verschillende relevante bevoegdheden kort worden toegelicht. Uit dit overzicht blijkt dat de vraag welke overheid bevoegd is, over het algemeen bepaald wordt door het de framing van een specifieke maatregel. Dit kan worden geïllustreerd aan de hand van het voorbeeld van het bevorderen van gezonde voeding op scholen. De gewesten kunnen handelen binnen hun bevoegdheid in landbouw, aangezien het gaat om de promotie van lokaal voedsel. De gemeenschappen kunnen dan weer terugvallen op hun bevoegdheden inzake “preventieve gezondheidszorg”, “sociale bijstand” en “onderwijs”. Tot slot zou de federale overheid ook een wettelijke basis kunnen vinden binnen haar bevoegdheid voor de “regulering van voedingsmiddelen”.

Een tweede belangrijke bevinding betreft de bevoegdheid met betrekking tot reclame voor ongezond en niet-duurzaam voedsel. De federale overheid heeft relevante bevoegdheden onder de wet op de handelspraktijken, evenals op het gebied van consumentenbescherming tegen misleidende reclame. Omgekeerd blijven de gemeenschappen bevoegd voor reclame op radio en televisie. Zoals uiteengezet in de gedetailleerde analyse in Annex 3, is dit echter niet van toepassing op reclame die verband houdt met federale bevoegdheden, zoals tabak, alcohol en voedsel (zoals gedefinieerd onder de Voedingswet van 1977), noch op reclame op sociale media. De conclusie van de analyse in Annex 3 is daarom dat de federale overheid de primaire bevoegdheid heeft met betrekking tot reclame voor ongezonde en niet-duurzame voeding, ongeacht het kanaal waarlangs deze wordt verspreid.

4.5 Aanbevolen acties

Tijdens de beleidsworkshops werd uitvoerig gediscussieerd over de hiaten die werden geïdentificeerd in de beleidsinventaris en de beoordelingen die in Tabel 3 werden vermeld. Er werden in totaal 158 aanbevolen acties geformuleerd, gericht aan de federale overheid (43), de Vlaamse overheid (53), de Waalse overheid (14), de Brussels-Hoofdstedelijk gewestelijke overheid (27) en de Franse gemeenschappen - waaronder zowel de COCOF als de CFWB (21). We zijn er niet in geslaagd om vertegenwoordigers voor de Duitstalige Gemeenschap te rekruteren voor de workshops, en daarom werden ze helaas niet behandeld in dit onderdeel.

Tabel 4 geeft een overzicht van de aanbevelingen die duidelijke instrumenten en/of interventiepunten bevatten. Wat opvalt in deze aanbevelingen is dat de regelgevende, economische en informatieve instrumenten meer in evenwicht zijn ten opzichte van de huidige beleidsmixen. Hetzelfde geldt, tot op zekere hoogte, voor de interventiepunten, waarbij maatregelen onder afbouwbeleid (IP3) relatief vaker voorkomt in de aanbevelingen dan in de huidige beleidsmix.

Tegelijkertijd valt ook op dat de anticipatie op sociaaleconomische verstoring (IP4) als gevolg van de transitie nauwelijks aan bod komt in de aanbevolen acties, net als in de huidige beleidsmixen. Het is daarom belangrijk om in gedachten te houden dat, naast de aanbevelingen die uit de workshops voortvloeien, het aanpakken van dit interventiepunt een cruciale factor blijft om een concurrerende en rechtvaardige overgang te garanderen. Het feit dat dit punt niet expliciet aan bod is gekomen, doet niets af aan het belang ervan.

In de hoofdtekst van dit rapport worden enkel de aanbevelingen gerapporteerd die als prioritair beoordeeld werden, samen met een korte schets van hun bevoegdheidsverdeling waar nodig. De volledige lijst met acties vindt u in Annex 4.

Tabel 4: Aantal (aandeel) aanbevolen acties gecodeerd als instrumenttype(n) en interventiepunt(en)

	INSTRUMENTEN			INTERVENTIEPUNTEN					
	Regelgeving	Economisch	Informatief	IP1	IP2	IP3	IP4	IP5	IP6
Federaal	15 (37%)	6 (15%)	20 (49%)	6 (13%)	10 (21%)	13 (27%)	1 (2%)	16 (33%)	2 (4%)
Vlaanderen	15 (35%)	12 (28%)	16 (37%)	3 (6%)	15 (28%)	9 (17%)	2 (4%)	23 (43%)	2 (4%)
Wallonië	4 (33%)	4 (33%)	4 (33%)	1 (7%)	8 (53%)	2 (13%)	1 (7%)	3 (20%)	0
BHG	9 (36%)	5 (20%)	11 (44%)	0	6 (22%)	11 (41%)	1 (4%)	8 (30%)	1 (4%)
Fr. Gem.	8 (38%)	4 (19%)	9 (43%)	3 (13%)	5 (22%)	3 (13%)	1 (4%)	10 (43%)	1 (4%)

4.5.1 Federaal

Regelgeving voor marketing in openbare ruimten en evenementen: Ontwikkel regelgeving om reclame voor ongezond, niet-duurzaam voedsel in openbare ruimten en op openbare evenementen te beperken of te verbieden. Deze aanbeveling kwam in alle workshops naar voren, maar wordt hier voornamelijk op federaal niveau beschreven, omwille van de bevoegdheidsverdeling hieromtrent (Kader 1). Eén voorstel is om reclame te verbieden voor producten met een Nutri-Score D of E. De focus is in eerste instantie op kinderen, maar verder onderzoek naar het effect op adolescenten en volwassenen wordt aanbevolen. In lijn hiermee werd ook een andere aanbeveling geformuleerd om het weergeven van Nutri-Scores op reclame voor voedingsmiddelen verplicht te maken, maar deze viel net onder de prioriteitsgrens (zie Annex 4).

Fiscale strategie oormerken voor het bevorderen van gezonde en duurzame voedselkeuzes: Implementeer een fiscale strategie waarbij inkomsten uit belastingen² op ongezond en niet-duurzaam voedsel worden toegewezen aan subsidies voor het bevorderen van gezonde en duurzame alternatieven. De implementatie van een dergelijke fiscale strategie kan door twee aspecten worden ondersteund. Enerzijds is hiervoor een robuuste en transparante communicatiestrategie nodig om ervoor te zorgen dat het publiek de algemene doelstellingen van de maatregel begrijpt en om de weerstand tegen de belasting zelf te verminderen. Anderzijds is het van cruciaal belang om individuen de vaardigheden bij te brengen die nodig zijn om op een dergelijke fiscale strategie te reageren met een meer verantwoord voedingspatroon, om zo regressieve belastingeffecten te vermijden.

Consumentenprijsindex voor voedselkorf: Een consumentenprijsindex opstellen waarin een representatieve korf met gezonde, duurzame en seizoensgebonden voedingsmiddelen wordt vergeleken met een korf met minder gezonde en/of minder duurzame voedingsmiddelen. Monitor en analyseer de discrepantie tussen de twee indexen om beleidsdoelstellingen te informeren en op elkaar af te stemmen. Daarnaast kan deze index dienen als een praktisch hulpmiddel voor openbare centra voor maatschappelijk welzijn (OCMW's) om tegemoet te komen aan de behoeften van kwetsbare bevolkingsgroepen door de hulp af te stemmen op de normen voor leefbare lonen

Gezondheids- en duurzaamheidscriteria voor overheidsopdrachten: Ontwikkel ambitieuze minimum-criteria voor gezondheid en duurzaamheid in openbare aanbestedingspraktijken. Voer studies uit om de reikwijdte en haalbaarheid van een brede implementatie te bepalen

Reguleer reclame op sociale media: Bepaal wie in het kader van de verdeling van bevoegdheden verantwoordelijk is voor het aanpakken van reclame op sociale media. Zodra deze bevoegdheid is verduidelijkt, moeten de inspanningen worden gericht op het opstellen van een convenant of regelgeving, waarbij wordt afgestapt van zelfregulering. Hieronder geven de auteurs een eerste schets van de bevoegdheidsverdeling hieromtrent.

Gezond en duurzaam voedsel als grondrecht in artikel 23: Erken gezond en duurzaam voedsel als grondrecht en integreer het in de grondwet onder artikel 23. Dit beginsel zou als leidend kader kunnen dienen dat de vierjarige regeringscyclus overstijgt en het afstemmen van gedeelde doelstellingen op verschillende bestuursniveaus en bevoegdheden vergemakkelijkt.

Overkoepelend strategisch plan: Ontwikkel een overkoepelend strategisch plan op nationaal, geïntegreerd en interfederaal niveau voor voeding, gezondheid, duurzaamheid en ongelijkheid. Dit plan moet een samenhangende en gecoördineerde aanpak bieden om deze onderling verbonden uitdagingen effectief aan te pakken.

Kader 1: Schets bevoegdheidsverdeling aanbevolen acties op federaal niveau

Marketingregulering in openbare ruimten en evenementen - Dit is een federale bevoegdheid, zelfs voor evenementen die onder de bevoegdheid van de gefedereerde entiteiten vallen (bijv. culturele of sportevenementen). De regulering van commerciële reclame of marketing valt in principe onder de federale bevoegdheid met betrekking tot de wet op de handelspraktijken. De federale overheid is bevoegd voor "informatie die tot doel heeft de verkoop van een product of dienst aan het publiek te bevorderen, (...) ongeacht het product of de dienst waarop zij betrekking heeft" (Adv. RvS nr. 20.365/1).

Fiscale strategie oormerken voor het bevorderen van gezonde en duurzame voedselkeuzes - De fiscale verdeling van bevoegdheden volgt een eigen logica, die verschilt van de "gewone" verdeling van bevoegdheden. Zowel de federale overheid als de gefedereerde entiteiten hebben over het algemeen de volledige bevoegdheid om belastingen te heffen, zelfs voor zaken die onder de materiële bevoegdheid van een andere overheid vallen. De federale bovenhand is van toepassing: als de federale overheid een belasting heft op een aangelegenheid, kunnen de deelstaten dat niet meer doen.

2 Ook btw-verlagingen op gezond duurzaam voedsel of btw-verhogingen voor ongezond niet-duurzaam voedsel kunnen als nuttig worden beschouwd en vallen uitsluitend onder de federale bevoegdheid.

Voor volledige informatie: alleen fiscale maatregelen (belastingen, accijnzen) vallen onder dit systeem met de suprematie van de federale wetgever. Niet-fiscale maatregelen (boetes, heffingen, financiële beleidsstimulansen) vallen niet onder dit stelsel en kunnen over het algemeen alleen door de materieel bevoegde overheid worden genomen. Om als fiscale maatregel te worden beschouwd, moet de maatregel in principe in de eerste plaats een budgettair en fiscaal doel hebben (d.w.z. de schatkist ten goede komen), hoewel belastingen zeker ook “gedragsgericht” kunnen zijn en bijvoorbeeld gezondheidsgerelateerde doelen kunnen dienen.

Deel twee van de aanbevolen tweeledige aanpak moet zorgvuldig overwogen worden. De federale overheid moet ervoor zorgen dat ze geen inbreuk maakt op de bevoegdheden van de gemeenschappen inzake “gezondheidsopvoeding, alsook activiteiten en diensten op het vlak van preventieve gezondheidszorg, samen met alle initiatieven die verband houden met preventieve gezondheidszorg.” (Artikel 5, §1, I, eerste lid, 8° BWHI)

Consumentenprijsindex voor voedselpakketten - De federale overheid heeft de algemene bevoegdheid om het prijs- en inkomensbeleid op algemene en uniforme wijze te regelen (artikel 6, §1, VI, vijfde lid, 3° BWHI). In tegenstelling tot deze algemene prijspolitiek bestaat er een speciale prijspolitiek, die de prijzen en inkomens in specifieke sectoren op een gerichte manier regelt. Een speciale prijspolitiek binnen de federale bevoegdheden valt onder de federale bevoegdheid (bv. wapenbeleid), terwijl een speciale prijspolitiek binnen de bevoegdheden van de gefedereerde entiteiten behoort tot de bevoegdheden van de gemeenschappen (bv. cultuur) of de gewesten (bv. landbouwproducten).

In het verleden heeft de federale overheid bij de uitoefening van haar algemene bevoegdheid inzake prijs- en inkomensbeleid in grote lijnen bepaald dat de aangepaste gezondheidsindex in aanmerking moet worden genomen voor lonen, salarissen, sociale uitkeringen, toelagen, premies en vergoedingen in alle wettelijke en reglementaire bepalingen, in alle bepalingen van individuele en collectieve arbeidsovereenkomsten, in alle andere overeenkomsten tussen werkgevers en werknemers, en in alle eenzijdige beslissingen van werkgevers die voorzien in een koppeling aan een prijsindex. Volgens de Raad van State valt dit onder de bevoegdheid van de federale overheid.³

De gefedereerde entiteiten kunnen ook, op basis van hun speciaal prijsbeleid, een indexeringsmechanisme toepassen binnen hun beleid. De federale overheid kan dus geen prijzen en inkomens op een specifieke manier reguleren in gebieden die onder de bevoegdheden van de gemeenschappen of gewesten vallen.⁴

De bepaling van het bedrag van het leefloon valt onder de uitzondering op de federale bevoegdheid voor bijstand aan personen.

Gezondheids- en duurzaamheidscriteria voor overheidsopdrachten - De federale overheid is bevoegd om algemene regels inzake overheidsopdrachten uit te vaardigen (artikel 6, §1, VI, vierde lid, 1° BWHI). De federale bevoegdheid over algemene regels inzake overheidsopdrachten moet worden begrepen in samenhang met de bevoegdheid van de gemeenschappen en gewesten om aanvullende regels inzake overheidsopdrachten uit te vaardigen binnen aangelegenheden die onder hun bevoegdheid vallen. Zowel de federale overheid, op basis van haar algemene bevoegdheid inzake overheidsopdrachten, als de gefedereerde entiteiten, op basis van hun specifieke bevoegdheden (bv. preventieve gezondheidszorg, landbouw, milieu), kunnen dus criteria in verband met gezondheid en duurzaamheid ontwikkelen voor overheidsopdrachten.

Reclame op sociale media reguleren - De regulering van commerciële reclame of publiciteit valt over het algemeen onder de federale bevoegdheid voor de wet op handelspraktijken. De federale overheid is bevoegd voor “informatie gericht op het promoten van de verkoop van een product of dienst aan het publiek, (...) ongeacht het product of de dienst die het betreft” (Adv. RvS Nr. 20.365/1). De gemeenschappen zijn echter bevoegd om commerciële reclame op “audiovisuele en auditieve mediadiensten” (waarmee oorspronkelijk radio en televisie werden bedoeld) te reguleren. Daarentegen behoudt de federale overheid de residuele bevoegdheid over commerciële reclame via “andere vormen van telecommunicatie”.

Volgens het Grondwettelijk Hof zijn de essentiële criteria om mediadiensten (onder gemeenschapsbevoegdheid) van telecommunicatie (onder federale bevoegdheid) te onderscheiden: (1) het beoogde publiek (voor het grote publiek? Ja, dan media; Nee, dan telecommunicatie) en (2) de aard van de informatie (publieke informatie? Ja, dan media; Nee, dan telecommunicatie). Als een digitale dienst een “omroepfunctie” heeft (d.w.z. openbare informatie verspreiden onder het algemene publiek), valt deze onder de bevoegdheid van de Gemeenschap.

3 Adv.RvS nr. 57.195/1, 44; Adv.RvS nr. 57.332/1/VR, 6

4 Adv.RvS nr. 57.195/1, 43; Adv.RvS nr. 57.332/1/VR, 6.

Platformen zoals Instagram, TikTok, YouTube en andere sociale media vallen dus deels onder de federale bevoegdheid voor telecommunicatie en deels onder de gemeenschapsbevoegdheid voor media. Deze verdeling maakt het moeilijk om een definitief antwoord te geven op de vraag wie de hoofdbevoegdheid heeft voor het reguleren van reclame op sociale media.

Hoewel gemeenschappen bevoegd zijn om commerciële reclame op radio en televisie te reguleren, kunnen ze op grond van deze bevoegdheid geen wetgevingsinitiatieven nemen met betrekking tot reclame voor producten of diensten die onder zaken vallen waarvoor de federale overheid bevoegd is (bijv. tabaksreclame, alcoholreclame). Het medium van de reclame heeft geen invloed op deze bevoegdheid (Constitutioneel Hof nr. 109/2000, 31 oktober 2000). Hoewel gemeenschappen dus bevoegd zijn voor reclame op radio en televisie, moeten ze de specifieke bevoegdheden van de federale overheid in dergelijke aangelegenheden respecteren (Adv. RvS Nr. 20.083/8).

De wetgevende afdeling van de Raad van State merkte bijvoorbeeld in advies 67.724/2/V6 op dat, ondanks hun bevoegdheden inzake audiovisuele en auditieve mediadiensten, gemeenschappen niet bevoegd zijn om het uitzenden van advertenties door uitgevers van audiovisuele mediadiensten en aanbieders van videoplatformdiensten te reguleren voor producten zoals alcoholische dranken, wapens, sigaretten en andere tabaksproducten, met inbegrip van elektronische sigaretten en navullingen, of producten die glyfosaat bevatten. Deze zaken vallen onder de bevoegdheid van de federale staat.

Hieruit blijkt dat bepalingen die de reclame voor of sponsoring van schadelijke producten (en ongezonde voedingsmiddelen) reguleren om de volksgezondheid te beschermen, onder de exclusieve federale bevoegdheid voor de regulering van voedingsmiddelen vallen, zelfs voor reclame die via radio, televisie of sociale media wordt uitgezonden.

4.5.2 Vlaanderen

Ondersteuning van de implementatie van bestaande kaders en capaciteitsopbouw: De implementatie van bestaande strategische en operationele kaders in alle relevante instellingen vergemakkelijken door de nodige capaciteit te creëren om deze kaders effectief te operationaliseren. Deze actie is gericht op de geconstateerde uitdaging van het omzetten van gevestigde kaders in de praktijk, die gehinderd wordt door een gebrek aan middelen en praktische begeleiding. Tot de belangrijkste instellingen voor deze interventie behoren onderwijsinstellingen, gemeenten (met name kleinere gemeenten met beperkte budgetten en projectcapaciteiten) en zorginstellingen

Het verbeteren van de kennis over voeding en de interpretatie van labels: Prioriteit geven aan initiatieven om de kennis van voeding en de interpretatie van labels, zoals Nutri-Score, te verbeteren. Kritieken benadrukken dat de huidige inspanningen vaak onevenredig gericht zijn op schoolgaande kinderen en de behoefte aan dergelijke ondersteuning gedurende de hele levensloop verwaarlozen. Het uitbreiden van deze programma's naar alle leeftijdsgroepen is essentieel voor het bevorderen van levenslange kennis over voeding.

Ontwikkeling van een wettelijk kader voor lokale overheden om fysieke voedselomgevingen te reguleren: Creëer een wettelijk kader dat lokale overheden in staat stelt om het ontwerp en de inrichting van openbare ruimten aan te pakken en te hervormen om gezondere omgevingen te bevorderen

Gezond en duurzaam voedsel integreren in armoedebestrijdingsbeleid: Integreer initiatieven voor gezonde en duurzame voeding in bredere strategieën voor armoedebestrijding. Zorg ervoor dat kwetsbare bevolkingsgroepen gezond en duurzaam voedsel kunnen kopen op reguliere locaties zoals supermarkten of bedrijfskantines, maar tegen gereduceerde prijzen. Door afhankelijkheid van parallelle systemen zoals voedselbanken te vermijden, probeert deze aanpak stigmatisering te verminderen en inclusiviteit te bevorderen.

Een langetermijnvisie opstellen die duidelijke en weloverwogen keuzes voor toekomstig beleid weerspiegelt: Stel een langetermijnvisie op die duidelijke en weloverwogen keuzes weerspiegelt. Wees moedig in het bepalen van ambitieuze langetermijndoelstellingen die richting geven aan toekomstig beleid.

Ontwikkel een toolkit voor steden en gemeenten: Creëer een praktische toolkit op maat voor steden en gemeenten om de implementatie van effectief voedselgerelateerd beleid en initiatieven te ondersteunen.

Meer verticale samenwerking bevorderen: Bevorder betere samenwerking tussen bestuursniveaus en entiteiten, door voedsel als een transversaal thema te positioneren in plaats van een geïsoleerde aanpak binnen specifieke beleidsdomeinen.

Tastbare voordelen op korte termijn aantonen van preventieve investeringen in de voedselomgeving: Zorg voor duidelijk en tastbaar bewijs van de voordelen op korte termijn van investeringen in preventieve maatregelen met betrekking tot de voedselomgeving. Voorbeelden zijn minder ziekteverzuim, hogere productiviteit, lagere uitgaven voor gezondheidszorg en snel meetbare effecten zoals de verkoop van producten in de detailhandel en minder reclame. Deze aanpak is bedoeld om kortetermijndenken in politieke termen tegen te gaan.

Kader 2: Schets bevoegdheidsverdeling aanbevolen acties Vlaamse overheid

Ondersteuning van de implementatie van bestaande kaders en capaciteitsopbouw - Dit lijkt binnen de bevoegdheden van de gefedereerde entiteiten te vallen. Het kan ofwel gebaseerd zijn op de concrete implementatie van materiële bevoegdheden (onderwijs, lokale overheden, organisatie van zorginstellingen), of transversaal binnen de bevoegdheid voor preventieve gezondheidszorg.

Verbetering van de kennis van voeding en de interpretatie van etiketten - Labeling zelf valt onder de federale bevoegdheid op basis van de bevoegdheid voor "productnormen". Daarom zal het afhangen van welke maatregelen ontwikkeld worden om de doelstelling van "de kennis van voeding verbeteren" te bereiken. De Vlaamse Gemeenschap kan zich echter waarschijnlijk beroepen op haar bevoegdheid voor "gezondheidseducatie, evenals activiteiten en diensten op het gebied van preventieve gezondheidszorg, samen met alle initiatieven die verband houden met preventieve gezondheidszorg." (Artikel 5, §1, 1, eerste lid, 8° BWHI) om het gebruik van de Nutri-Score onder de bevolking te promoten.

Ontwikkeling van een juridisch kader voor de regulering van voedselomgevingen voor lokale overheden - In principe kan dit gekoppeld worden aan de regionale bevoegdheid; dit is echter een zeer complexe juridische kwestie die veel verder gaat dan de bevoegdheidskwestie. Daarom is het raadzaam om een uitgebreider onderzoek naar deze kwestie te laten uitvoeren.

Gezonde, duurzame voeding integreren in het armoedebestrijdingsbeleid - Deze actie is zeker sterk verbonden met de competentie van de gemeenschappen om bijstand aan personen te bieden en de ondersteuning die Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn kunnen bieden aan mensen in nood.

4.5.3 Waals Gewest

Ondersteun duurzame bedrijven en initiatieven die gezond en duurzaam voedsel promoten: Ondersteuning bieden voor de oprichting, groei en instandhouding van bedrijven en initiatieven die gezond en duurzaam voedsel promoten binnen specifieke gebieden.

Ontwikkeling van een wettelijk kader voor lokale overheden om voedselomgevingen te reguleren: Vergemakkelijken van de implementatie van verordeningen om de vestiging van bepaalde soorten voedselverkooppunten (bijv. fastfoodrestaurants) in de buurt van specifieke leefomgevingen, zoals scholen, te beperken.

Bevorder een onderhandeld prijsbeleid in de hele voedselvoorzieningsketen: Stimuleer een onderhandeld prijsbeleid tussen belanghebbenden in de voedselvoorzieningsketen om ervoor te zorgen dat voedsel gezond en duurzaam is en alle betrokken partijen een eerlijke vergoeding krijgen.

Infrastructuurondersteuning: Om duurzame voedselpraktijken te bevorderen, acties, infrastructuur en logistiek ondersteunen die de detailhandel vergemakkelijken. Zorgen voor samenhang tussen de verschillende schakels in de voedselvoorzieningsketen bij het verlenen van steun en subsidies.

Kader 3: Schets bevoegdheidsverdeling van de aanbevolen acties Waalse overheid

Ondersteun duurzame bedrijven en initiatieven die gezond en duurzaam voedsel promoten - In principe kan dit worden gekoppeld aan de regionale bevoegdheden voor economische zaken; dit is echter een zeer complexe kwestie die veel verder gaat dan de kwestie van de bevoegdheden.

Regulering van de vestiging van bepaalde soorten verkooppunten van voedingsmiddelen - In principe kan dit gekoppeld worden aan de regionale bevoegdheid voor lokale overheden. Dit is echter een zeer complexe kwestie die veel verder gaat dan de kwestie van bevoegdheidsverdeling, analoog aan wat eerder werd vermeld voor de Vlaamse overheid.

Prijsonderhandelingsbeleid in de hele voedselvoorzieningsketen bevorderen - De federale overheid is in principe bevoegd voor het prijs- en inkomensbeleid, behalve voor de prijsregulering in aangelegenheden die tot de bevoegdheden van de gewesten en gemeenschappen behoren (artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 3° BWHI). De bepalingen die het algemene prijsbeleid van de federale overheid regelen, staan in boek V, "Mededinging en prijsontwikkelingen," van het Wetboek van Economisch Recht (WER). Door te bepalen dat de prijzen van goederen en diensten worden bepaald door vrije concurrentie (artikel V.2 WER), met vrije prijsvorming als algemene regel, speelt prijsregulering nu slechts een residuele rol in het economisch beleid. Naast dit algemene mededingingsprincipe blijft prijsregulering echter bestaan, gebaseerd op het wettelijke kader van Boek V, Titel 2 van de WER.

Niet alleen de gemeenschappen en gewesten, maar ook de federale overheid zijn bevoegd om prijzen te reguleren binnen het kader van hun materiële bevoegdheden, om een doeltreffend beleid te voeren. In dergelijke aangelegenheden is de federale overheid mutatis mutandis bevoegd om specifieke prijsbeleidsinstrumenten te gebruiken, zoals het vaststellen van sectorspecifieke of individuele maximumprijzen, het in overweging nemen van verzoeken om prijs- of margeverhogingen en het eisen van prijskennisgevingen. De federale overheid bepaalt bijvoorbeeld de prijzen van farmaceutische producten en olie (Boek V, Titel 2 WER) en kan als bevoegd worden beschouwd om de prijzen van voedingsmiddelen te reguleren (onder voorbehoud van naleving van hogere Europese wettelijke normen).

Binnen hun bevoegdheden voor specifiek prijsbeleid op gebieden die onder hun jurisdictie vallen (bijv. landbouwbeleid), kunnen de regio's ook maatregelen nemen die van invloed zijn op de prijs van gezond voedsel.

4.5.4 Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Zorg ervoor dat overheidsfinanciering geen industrieën ondersteunt die ongezond en niet-duurzaam voedsel produceren: Stel waarborgen in om ervoor te zorgen dat overheidsfinanciering voor projecten niet wordt toegewezen aan industrieën die betrokken zijn bij de productie van ongezond en niet-duurzaam voedsel.

Beperk de marketing en sponsoring van ongezond voedsel en alcohol bij openbare en sportevenementen: Zorg ervoor dat evenementen die door overheidsinstanties worden georganiseerd, evenals sportevenementen en clubs in de regio, vrij zijn van de marketing van ongezond voedsel en alcohol. Verbied sponsoring van merken en bedrijven die geassocieerd worden met ongezonde of alcoholische producten. Het is echter belangrijk op te merken dat dit geen regionale bevoegdheid is (zie Kader 4).

De criteria voor het Good Food Label uitbreiden: De criteria voor het bestaande Good Food-label uitbreiden met nutritionele criteria, zoals het verbieden van suikerhoudende dranken en het beperken van het suikergehalte in voedingsmiddelen.

Interfederale coördinatie: Oprichting van een interfederaal platform tussen de regio's en het federale niveau om de samenhang tussen geformuleerd en uitgevoerd beleid te verbeteren.

Horizontale coördinatie: Oprichten van een platform voor uitwisseling over milieu- en gezondheidsbeleid tussen verschillende instellingen in Brussel - het BHG en gemeenschappen, waaronder ook de COCOM.

Sociale zekerheid voor voeding invoeren: Een budget toekennen voor gezonde en duurzame voeding (met criteria voor gezonde en duurzame producten) voor iedereen in het Brussels Gewest.

Kader 4: Schets bevoegdheidsverdeling van de aanbevolen acties Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Ervoor zorgen dat overheidsfinanciering geen sectoren ondersteunt die ongezond en niet-duurzaam voedsel produceren - Dit is mogelijk voor financiering afkomstig van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zelf, maar ook van lokale overheden (gemeenten).

Beperk de marketing en sponsoring van ongezonde voeding en alcohol tijdens openbare en sportevenementen - Sport valt onder de bevoegdheid van de gemeenschappen. Daarom zijn de Vlaamse en Franse Gemeenschap bevoegd voor sportclubs en sportevenementen in Brussel. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kan dergelijke beperkingen niet invoeren. Er zijn waarschijnlijk ook overlappingen met de federale bevoegdheid inzake reclame, of met de bevoegdheid van de COCOM (Volksgezondheid en Sociale Zaken) voor preventieve gezondheidszorg en gezondheidsbevordering.

4.5.5 Franse Gemeenschap (COCOF & CFWB)

Commerciële invloed op scholen afschermen: Strengere regels voor commerciële partnerschappen binnen onderwijsinstellingen, met name op gebieden als catering en sponsoring.

Marketingbeperkingen evenementen en sportclubs: Implementatie van beperkingen op reclame, verkoopautomaten en productverkoop (bijv. koolzuurhoudende dranken, snacks) tijdens culturele evenementen en in sportclubs die door kinderen worden bezocht

Overzicht en harmonisatie: Er bestaan verschillende initiatieven in verschillende entiteiten die zich richten op gezondheid en duurzaamheid, zij het met beperkte budgetten. Het is essentieel om een overzicht te krijgen van wie aan welke initiatieven deelneemt en een alomvattende visie voor de hele bevolking te ontwikkelen om een meer samenhangende aanpak te bevorderen. Dit is natuurlijk mogelijk, maar vereist nauwe samenwerking tussen de verschillende entiteiten.

Horizontale coördinatie: Duidelijke en ondubbelzinnige samenwerkingsovereenkomsten tussen gefedereerde entiteiten om samenhangende initiatieven voor gezondheidsbevordering te vergemakkelijken, naar analogie van bestaande kaders voor samenwerking op het gebied van milieu en duurzame ontwikkeling tussen regionale gefedereerde entiteiten.

Gratis gezonde, duurzame maaltijden in scholen en kleuterscholen: Het basisbeleid is het verstrekken van gratis, gezonde en duurzame maaltijden. Als dit niet voor alle scholen mogelijk is, zorg dan voor een interventie die in verhouding staat tot de SEI (sociaaleconomische index) van de school (gebruik de schaal van 1 tot 20 voor gedifferentieerd toezicht). Geef ouders daarnaast informatie over deze maaltijden als een educatief hulpmiddel.

Impact evaluatie: Het effect van bestaand beleid, wat zelden wordt beoordeeld, rigoureuzer evalueren. Er is een gebrek aan bestaande gegevens om dergelijke evaluaties uit te voeren, evenals geen beoordeling van de toegankelijkheid van programma's voor de hele bevolking.

Financiële ondersteuning van lokale actoren: Geef financiële steun aan lokale actoren (provincies, gemeenten) om voedselgerelateerde acties (toegankelijkheid) te coördineren en evaluaties op lokaal niveau uit te voeren (via Voedselbeleidsraden, voedselgordels - gefinancierd door de milieusector van de Waalse overheid - die lokale producten promoten). Overweeg een bredere benadering van toegankelijkheid, inclusief gezondheid.

Kader 5: Schets bevoegdheidsverdeling van de aanbevolen acties Franse Gemeenschap

Commerciële invloed op scholen afschermen - De gemeenschappen kunnen gebruik maken van verschillende competenties om gezond voedsel op scholen aan te bieden (preventieve gezondheidszorg, landbouw, armoedebelief), en ook aandacht besteden aan voedingsvaardigheden binnen hun lesprogramma. De uitgebreide analyse vindt u in Annex 3.

Marketingbeperkingen evenementen en sportclubs - Reclame voor voeding is in principe een federale bevoegdheid, zelfs bij evenementen die onder de bevoegdheden van de gewesten vallen (bijv. culturele en sportevenementen). Zie ook de analyse met betrekking tot de Vlaamse bevoegdheden. Het beperken van frisdrankautomaten zou echter waarschijnlijk onder de bevoegdheid van de gemeenschappen vallen.

Gratis gezonde, duurzame maaltijden in scholen en kleuterscholen - Deze actie is ook mogelijk in termen van bevoegdheidsverdeling voor COCOF en CFWB. Voor een uitgebreide analyse die tot deze claim leidt, wordt verwezen naar Annex 3.

Besluitende reflecties

Dit rapport belicht de opkomst van beleidsmaatregelen ter ondersteuning van duurzame, voedselomgevingen in België. Het thema voedingsomgeving is duidelijk op de agenda geplaatst, met een toegenomen erkenning van het belang van meer structurele determinanten van voedingsconsumptie in plaats van een beperkte focus op individuen. Voor alle overheden werden relatief intensieve beleidsactiviteiten waargenomen op vlak van publieke aanbestedingen en normbeheer door educatie en sensibilisatie. Daarentegen resten er duidelijke hiaten op het gebied van bestemmingsplannen en wetgeving inzake reclame. Aangezien de huidige beleidsmix vooral bestaat uit informatieve instrumenten en gericht is op invoerbeleid, wordt de aandacht ook gevestigd op een aantal beperkingen. Onderhevig aan de heersende bestuursvormen en beperkte politieke prioriteiten blijven beoogde veranderingen voornamelijk incrementeel van aard en zijn ze veel minder op vervanging of systemische verandering gericht. Zoals dit rapport aantoont, is er nochtans een sterkere nadruk nodig op regelgevende en economische instrumenten, die mede ook bijdragen aan een het afbouwbeleid van ongezonde en niet-duurzame producten en praktijken, dan wel op een rechtvaardige manier. Toekomstige beleidsbenaderingen dienen daarom uiteenlopende politieke agenda's af te dekken met multifunctioneel beleid. Dit rapport heeft belangrijke bouwstenen blootgelegd om verdere vooruitgang te boeken op dit gebied.

Ten eerste verruimt dit rapport met zijn bredere lens op voedselomgevingen het toepassingsgebied tot meer dan alleen ideologische en institutionele signalen in instrumenten. Om dit doel te bereiken, heeft de juridische analyse het sterke potentieel aangetoond van creatieve framing om toekomstig beleid te koppelen aan bevoegdheden binnen jurisdicties. Dit zou discussies verder moeten leiden van "wat is grondwettelijk mogelijk" naar "wat hebben we te doen en hoe". Naast het benadrukken van onderbenutte bevoegdheden, biedt dit rapport ook verschillende op maat gemaakte en geprioriteerde aanbevelingen als inspiratie voor de toekomstige beleidsinstrumenten om voedselomgevingen duurzamer en gezonder te maken.

Ten tweede, hoewel het verleidelijk kan zijn om de beleidsaanpak tussen subnationale entiteiten verder te vergelijken, bieden de waargenomen overeenkomsten in geformuleerde adviezen een veel interessanter perspectief. De eensgezindheid tussen deskundigen doorheen de subnationale entiteiten over het belang van het ontwikkelen van beperkende maatregelen voor reclame voor niet-duurzaam ongezond voedsel was bijvoorbeeld opmerkelijk. Hetzelfde geldt voor de noodzaak om juridische instrumenten te ontwikkelen die lokale overheden in staat stellen om bestemmingsplannen op te stellen, evenals voor het aangepaste gebruik van subsidiabiliteitscriteria om bedrijfsactiviteiten waar nodig geleidelijk in te voeren of af te bouwen. Dit zijn slechts enkele illustratieve voorbeelden die het blootgelegde potentieel voor een betere afstemming van beleidsdoelen en overeenkomstige middelen tussen regio's, gemeenschappen en overheden op federaal niveau in toekomstige beleidsmixen weerspiegelen. Hoewel ze geformuleerd zijn op basis van individuele behoeften van subnationale entiteiten, zijn dergelijke convergerende aanbevelingen nuttig voor de ontwikkeling van een bredere nationale visie en overeenkomstige aanpak voor duurzame gezonde voedselomgevingen.

Ten derde moet worden benadrukt dat niet afzonderlijke instrumenten, maar eerder goed op elkaar afgestemde en evenwichtige beleidsmixen drijvende krachten achter verandering zijn. In lijn hiermee werd de behoefte aan meer verticale en horizontale uitwisseling en coördinatie unaniem naar voren gebracht. Meer horizontale coördinatie moet rekening houden met de toenemende noodzaak om voeding en milieuduurzaamheid gezamenlijk aan te pakken. Hoewel dit in Vlaanderen al op een meer structurele manier gebeurt, zouden de minder gestroomlijnde instituties in Wallonië en Brussel hier ook veel baat bij hebben. Meer verticale coördinatie moet verder gaan dan het verhogen van bilaterale transparantie over lopende activiteiten. Wanneer dit grondig wordt aangepakt, zou het de opkomst van parallelle activiteiten moeten stimuleren op gebieden die raakvlakken hebben, waardoor een meer eengemaakte nationale visie kan worden ontwikkeld. Het ontbreken van een duidelijke visie op consumptie- en voedselomgevingen op Europees niveau maakt het noodzakelijk om een sterk nationaal "landschap" te creëren door het identificeren van convergerende behoeften en interventies door middel van een meer holistische en competentieoverschrijdende strategie die interfederaal is. Door middel van dit rapport hopen we te hebben bijgedragen aan deze integratie door ambtenaren van verschillende deelgebieden samen te brengen rond voedselomgevingen en een duidelijke en samenhangende nationale visie verder te stimuleren.

Tot slot vereist een transformatieve beleidsmix die ongelijkheden op het gebied van gezondheid, dieetgerelateerde risico's en milieulasten drastisch vermindert, een moedige maar rechtvaardige aanpak. Enerzijds erkent dit rapport dat de overgang naar een voedselsysteem een herconfiguratie van de relaties tussen verschillende actoren met zich meebrengt, waaronder zowel nieuwe alternatieven als gevestigde spelers. Door het belang van hun co-existentie te benadrukken, wil het rapport een pragmatisch en meer weloverwogen beheer van veranderingen in voedselomgevingen aanmoedigen. Aan de andere kant stelt het rapport duidelijk dat het van primordiaal belang is om voedingsgerelateerde chronische ziektes en belasting van het milieu te beschouwen als maatschappelijke problemen die gezamenlijk kunnen worden aangepakt over en binnen de verschillende bestuursniveau's in België door een prioritaire focus op het creëren van gezonde en ecologisch duurzame voedselomgevingen. Daarom moeten overheden in ons land meer verantwoordelijkheid nemen om deze voedselomgevingen beter in te richten door meer ingrijpende maatregelen.

Referenties

- 1 Clark, M. *et al.* Estimating the environmental impacts of 57,000 food products. (2022) doi:10.1073/pnas.
- 2 Qaim, M., Barrangou, R. & Ronald, P. C. Sustainability of animal-sourced foods and plant-based alternatives. *Proc Natl Acad Sci U S A* **121**, (2024).
- 3 Swinburn, B. A. *et al.* The Global Syndemic of Obesity, Undernutrition, and Climate Change: *The Lancet* Commission report. *The Lancet* vol. 393 791–846 Preprint at [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)32822-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)32822-8) (2019).
- 4 Poore, J. & Nemecek, T. Reducing food's environmental impacts through producers and consumers. *Science* (1979) **360**, 987–992 (2018).
- 5 SAPEA. *Towards Sustainable Food Consumption: Evidence Review Report*. <https://zenodo.org/record/8031939> (2023) doi:10.5281/ZENODO. 8031939.
- 6 WHO. *Global Action Plan for the Prevention and Control of Noncommunicable Diseases, 2013–2020*. (World Health Organization, 2013).
- 7 WHO. *Report of the Commission on Ending Childhood Obesity*. (2016).
- 8 Sciensano. Food consumption survey 2022–2023: Weight status and weightrelated behaviours in the Belgian population, Brussels, Belgium. (2024).
- 9 Gorasso, V. *et al.* Health care costs and lost productivity costs related to excess weight in Belgium. *BMC Public Health* **22**, (2022).
- 10 Gorasso, V. *et al.* Burden of disease attributable to high body mass index in Belgium: a comparative risk assessment analysis. *BMJ Public Health* **3**, e002446 (2025).
- 11 De Ridder, K. *et al.* De consumptie van voedingsmiddelen en de inname van voedingsstoffen. in *Voedselconsumptiepeiling 2014–2015* (eds. Bel, S. & Tafforeau, J.) (WIV-ISP, Brussel, 2016).
- 12 Dénos, C. *et al.* Contribution of ultra-processed food and animal-plant protein intake ratio to the environmental impact of Belgian diets. *Sustain Prod Consum* **51**, 584–598 (2024).
- 13 Smets, V., Cant, J. & Vandevijvere, S. The Changing Landscape of Food Deserts and Swamps over More than a Decade in Flanders, Belgium. *Int J Environ Res Public Health* **19**, (2022).
- 14 Smets, V. & Vandevijvere, S. Changes in retail food environments around schools over 12 years and associations with overweight and obesity among children and adolescents in Flanders, Belgium. *BMC Public Health* **22**, (2022).
- 15 Vandevijvere, S., Van Dam, I., Inaç, Y. & Smets, V. Unhealthy food availability, prominence and promotion in a representative sample of supermarkets in Flanders (Belgium): a detailed assessment. *Archives of Public Health* **81**, (2023).
- 16 Inaç, Y. *et al.* Associations between the objective and perceived food environment and eating behavior in relation to socioeconomic status among adults in peri-urban settings: results from the CIVISANO study in Flanders, Belgium. *Int J Health Geogr* **23**, (2024).
- 17 Vandevijvere, S., Seck, M., Pedroni, C., De Ridder, K. & Castetbon, K. Food cost and adherence to guidelines for healthy diets: evidence from Belgium. *Eur J Clin Nutr* **75**, 1142–1151 (2021).
- 18 Pineda, E. *et al.* Policy implementation and priorities to create healthy food environments using the Healthy Food Environment Policy Index (Food-EPI): A pooled level analysis across eleven European countries. *www.thelancet.com* (2022) doi:10.1016/j.
- 19 Laar, A. *et al.* Implementation of healthy food environment policies to prevent nutrition-related non-communicable diseases in Ghana: National experts' assessment of government action. *Food Policy* **93**, (2020).
- 20 Djojosoeparto, S. K., Kamphuis, C. B. M., Vandevijvere, S. & Poelman, M. P. How can National Government Policies Improve Food Environments in the Netherlands? *Int J Public Health* **67**, 1604115 (2022).
- 21 Geels, F. W. From sectoral systems of innovation to socio-technical systems: Insights about dynamics and change from sociology and institutional theory. *Res Policy* **33**, 897–920 (2004).
- 22 Geels, F. W. & Schot, J. Typology of sociotechnical transition pathways. *Res Policy* **36**, 399–417 (2007).
- 23 Kanger, L., Sovacool, B. K. & Noorköiv, M. Six policy intervention points for sustainability transitions: A conceptual framework and a systematic literature review. *Res Policy* **49**, (2020).

- 24 EEA. *Transforming Europe's Food System-Assessing the EU Policy Mix*. (2023).
- 25 Hundscheid, L. *et al.* Policy mix for the sustainable protein transition in Austria - Addressing repercussions of regime shifts as a prerequisite for acceleration. *Environ Innov Soc Transit* **51**, (2024).
- 26 Rodríguez-Barillas, M., Klerkx, L. & Poortvliet, P. M. Transformative policy mix or policy pandemonium? Insights from the Climate Smart Agriculture policy mix in Costa Rica. *Environ Innov Soc Transit* **50**, (2024).
- 27 Schmidt, T. S. & Sewerin, S. Measuring the temporal dynamics of policy mixes – An empirical analysis of renewable energy policy mixes' balance and design features in nine countries. *Res Policy* **48**, (2019).
- 28 Howlett, M. *Designing Public Policies*. (Routledge, Second edition. | Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge is an imprint of the Taylor & Francis group, an informa business, 2019., 2019). doi:10.4324/9781315232003.
- 29 Swinburn, B. A. *et al.* The global obesity pandemic: Shaped by global drivers and local environments. *The Lancet* vol. 378 804–814 Preprint at [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(11\)60813-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(11)60813-1) (2011).
- 30 Bauer, M. W. & Knill, C. A Conceptual Framework for the Comparative Analysis of Policy Change: Measurement, Explanation and Strategies of Policy Dismantling. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice* **16**, 28–44 (2014).
- 31 McMeekin, A., Geels, F. W. & Hodson, M. Mapping the winds of whole system reconfiguration: Analysing low-carbon transformations across production, distribution and consumption in the UK electricity system (1990–2016). *Res Policy* **48**, 1216–1231 (2019).